

E libris
gymnasio Mauritiano Magdeburgensi

a venerabili

Carolo Funk

theol. doctore et gymnasii directore

a. 1957 hereditate relictis.

C. g. 14.

74
1899-1904

- Ad loc. Sibyllae Enthyraea ^{Drumppf. Wittenb. 1713} praef. Whiston
 De Gassariorum graece, indote & usup. Praef. 1742. Ezz.
 Oratio aditialis ^{Boisli 42} Ezz.
 De Dionysii Siciliae tyrannis dissent. dua. ^{Boisli & Me. 36} Gall.
 De ratione auct. claff. tractandi gymnasiae ficiae Campus. ^{Winnius 39}.
 De longantate antediluvianorum. ^{Groschord & Dornil (gratule) Gall. 41}.
 De Aecismo. (simulata reculatione ej. p. max. cupinas) ^{Kappiz. praef. Bapf. sua 1703}.
 De iurispudentia veti. s. norum formularia. ^{Heineccii orat. aditil. Franqueor. 1724}.
 Item ex antiquitate sacra representatum ^{prop. Gafu. Wittenb. 43}.
^{apman de usup. amestis op. Germanos. Ezz. 40}.
 Catafano Levorum illu. ^{Str. Golling & Haas. Albf. 30}.
 De Ate. ^{Boisli 43}.
 Ethica Solonis Salaminii. v. d. ^{(L. 2) Boisli Gall. 1699. praef. Buddes}.
 — Pericandri Corinthii v. ^{Boisli - Ethic. 10. f. 99. Budd.}
 — Cleobuli Lindii v. d. ^{Boisli (H. W.) f. 99. Budd.}
 — Chilonis Laed. v. d. ^{Boisli (L. 2) " "}
 De Chilone & Meteorismo logico theses. ^{Walffra. Magdeb. 1717}.
 Ethica Biantis Pricndi v. ^{Boisli Ethic. f. 99. Budd.}
 Quod Hercules idem sit ac Iosua ^{Gordly & Wolf. Ezz. 1706}.
 De Iosua s. ad sensu hominis in deum Pythagorico ^{Waggon. Gall. pr. Sefu. ed. 1710}.
 De forte apud Lacones licentia ^{Griburo in Luitwiz. Ezz. 1705}.
 De lectione fontium cursoria. ^{Paiblerjura Jacobs. Sena 1699}.
 De obsequio maritali ^{Bildman. Jena pr. & Longor. 1741}.
 De Dracone ad Athium. ^{Jacob. Ezz. 1707}.
 De Alexandro Magno Symana. ^{Sin. Gau. d. Mungl. Ezz. 68}.
 De igne sentiliuro sacro ^{Boisli Gall. Ezz. 1718 pr. Josu.}
 Nipes Samfonis Symbolum. ^{Matthaus. praef. Boisli. Wittenb. 1724}.
 Phoclaus " " ^{Maff. pr. Matthaus} " "
 De historiconum antiquorum concionibus civilibus. ^{Neugor. Gallen. Ezz. 42}.
 De quatuor conditionibus in 4 facult. divisione ^{Boisli 30. pr. Sefu.}

ad loc. ~~Stylos~~ Erythroa Drumpf, Wilmsh. 1713 pref. Wilmsh.
 De Sympliciorum graec. indole & usu, Krieger 1742, Eij.
 Oratio aditialis, Goussier 42 Eij.
 De Dionysii Siciliae tyrannis differt. du. Wolfen. & Me. 36. Gall.
 De ratione auct. diff. tractandi gymnasticae Langer. Wilmsh. 39.
 De longevitate antediluvianorum, Goussier aditialis (gratula) Gall. 41.
 De Accisma. (similitudo reculatione q. p. max. cupinas) Fappiz, pref. Bapf, Jena 1703.
 De jurisprudentia vet. horum formularia. Heineccii orat. aditialis. Franquev. 1724.
 Item ex antiquitate sacra representationum prop. Jafa. Wilmsh. 43.
 Oratio de usu amplexu ep. Sermones. Eij. 40.
 Catalogus Lectorum illust. Golling & Haas. Alf. 30.
 De Ste. Ruffo Wilmsh. 43. (L. 2)
 Ethica Solonis Valentinii. v. d. Biff. Gall. 1699. pref. Budde.
 — Pericandri Iovianii v. d. Biff. — Ethic. f. 99. Budd.
 — Cleobuli Lindii v. d. Biff. (H. W.) f. 99. Budd.
 — Chilonis Laed. v. d. Biff. (E. J.) " " "
 De Chitone & Meteorismo logicae theop. Wilmsh. Mag. Job. 1717.
 Ethica Biantis Prienae v. d. Biff. Ethic. f. 99. Budd.
 Quod Hercules idem sit ac de sua Goussier & Wolf. Eij. 1706.
 De arboribus f. adfensa hominis in deum Pythagorica Wilmsh. Gall. pr. Sphorid. 1710.
 De fontibus apud Lacones licentia Goussier in Lintor. Eij. 1705.
 De lectione fontium cursoria, Paillier & Jacob. Jena 1699.
 De obsequio maritali Biff. Jena pr. v. Goussier. 1744.
 De Dracone ad Athinas. Jafa. Eij. 1707.
 De Alexandro Magno Tyrano. Goussier & Me. Eij. 66.
 De igne gentilius Jafa. Goussier. Eij. 1713 pr. Jofe.
 Nifus Samfonis Symbolum. Matthaus. pref. Wilmsh. 1724.
 Phereclaus " " Meff. — pr. Matthaus " "
 De historicorum antiquorum concisionibus civilibus. Wilmsh. Gall. Eij. 42.
 De non adaequata expeditionis in 4 facult. divisione. Goussier. Wilmsh. 30. pr. Sphorid.
 De vitis quibus solida inop. Jafa. (orat. aufp. meum) Prop. 1712.
 De bibliotheca studiosorum portatili. Albruff. Dal. Eij. 1705.
 De usu graecae lingua. Lintor. Wilmsh. Eij. 1706.
 Drama oratorium de Hercule in Bivio constituto (Quell. v. g. representat.) Goussier & Me. Eij. 1707.
 pramiff. differt. de polytheismo gentiliu. in v. Jafa. 1777.
 De fortibus biblicis Goussier. Wilmsh. 1698. pref. Goussier.
 Praedictum grammaticum de ignorantia creditorum & Trimmann. Gall. f. ad.
 De Coloffis Anifo Jafa. Gall. 1699.
 De vice Colofforum. " " " "
 Promiff. critica deus qua in Graec. a doctis ignorantibus. Lintor. Gall. f. a.
 Theop. varia resp. Barctus. ad. Analis. Hal. 1735. pref. Jafa. & Lange

De vitis quibus fides imperatoris (lat. vulgatum) romae 1712.
De bibliotheca philologorum portadivi. Alenst. & Dal. burg. 1705.
De usu graeca lingua. Duxer. Ep. 1705.
Prima orationum de Heracle in Diva sophista (quodlibet. resp. ind. q. 1705).
Præsent. & refert. de polytechnia gentium. v. d. g. 1677.
De scriptis biblicis quædam. Willy. 1698. prol. vulgatum.
Fœderum promissionum de gratia studiorum. R. v. d. g. f. a. 1600.
De scriptis. Burg. & g. 1699.
De iure legum. " 1699.
Formulis orationibus quas in Casp. a. doct. ignorat. R. v. d. g. f. a.
Thesoro veteri resp. R. v. d. g. f. a. Hal. 1735. prol. v. d. g. f. a.

DISSERTATIO INAUGVRALIS
DE
COMISSATIONIBVS
VETERVM
EX GRAECIS ROMANISQVE
ANTIQVITATIBVS

QVAM
CONSENTIENTE INCLVTO PHILOSOPHORVM
ORDINE

PRAESIDE
DOM. CHRISTIANO GOTTLIBIO
SCHVVARZIO

SAC. CAES. MAEST. COM. PALAT. MORAL. ELOQV.
ET HISTOR. PROF. PVBL. ACADEM. BIBLIOTHECAR.
ATQVE BENEFICIAR. NORIC. INSPECTORE ACAD.
IMPER. NATVR. CVRIOS. ITEMQVE REGIAE
BORVSS. SOCIETATIS SCIENT. COLLEGA

DOM. PATRONO AC PRAECEPTORE
AETERNVM VENERANDO
PRO OBTINENDIS

SVMMS IN PHILOSOPHIA HONORIBVS

A. D. VIII SEPT. A. S. R. MDCCCXXXIII

EXAMINI PVBLICO SVBICIT

IOH. IACOBVS FREY
LINDAVIENSIS

ALTORFII NORICORVM
TYPIS IOHANNIS ADAMI HESSELI.

DISSECTIO INVENTARII
DE
COMMISSARIORUM
VITAE
EX GRACIA ROMANORUM
ANTOVIATIBUS

CONSEPTIO INVENTARII
ORDINIS
MAGISTRORUM
DOMI CHRISTIANO
SCHWARZ
ECCLESIAE S. ANTONII
IN VITAE
ACADEMIAE
SOCIETATE
DOMI PABLO
IN VITAE
SOCIETATE
SOCIETATE

ALFREDUS
ADAMUS

Q. D. B. V.
DISSERTATIO

DE
COMISSIONIBVS
EX GRAECIS ROMANISQVE ANTIQVITATIBVS.

Tudiorum Academicorum publicum Specimen *Prode-
dare iussus, de COMISSIONIBVS VETERVM dispu-
tate constitui; non, quod adamem secterque
ipfas comissiones; cum maximam capiam uo-
luptatem, quod istiusmodi uoluptate non ca-
pior: sed quia quasi quidam humanitatis ci-
bus mihi est, in cognoscendis Graecorum*

*um de in-
stituto et
sine huius
dissertati-
onis.*

Romanorumque antiquitatibus uersari. His ego rebus, post diuinae humanaeque sapientiae studium, maxime pascor, his delector, his perfruo. Eo lubentius autem ad hoc argumentum pro uirili parte explicandum aggredior; quod ex iis, qui de conuiuiis ueterum commentati sunt, non nulli nimis parce breuiterque id perstrinxerunt. Equidem eruditi *observatio-
num sacrarum* auctores, a B. IO. CHRISTOPHORO WOLFIO in *curis philologicis* laudati, non nihil huc contulerunt; sed ita, ut et hi spicilegium non sterile aliis reliquerint. Quare confido, futurum esse, ut nec ipse ab his *comissionibus ἀσύνετος* discessisse uidear. Ille uero fructus huius laboris mihi praecipue iucundus est uisus, quod inde quibusdam ueterum scriptorum, et ipsarum quoque literarum diuiniorem, locis maior lux affundi possit. Itaque hanc qualemcunque tractationem trifariam diuidere constitui, ut quidem in primo capite generatim de *comissionibus* agam; in altero, ea, quae de his exposuero, ad illustrandum *uersiculum tertium Capitis III Epistolae diui PETRI*

conuertam; in tertio denique, locum quandam *Panegyrici Pliniani* hinc explicem, eiusque antiquam lectionem a recentiorum quorundam correctione uindicatum eam.

CAPVT I.

GENERATIM DE COMISSATIONIBVS.

I.

Vnde deriuetur uox, **A**nte uero, quam ad rem ipsam progrediar, non nihil de nomine *comissationis* dicendum est; de cuius deriuandi scribendique ratione non unum idemque omnes sentiunt. **VO-**
SATIO, cem quidem hanc *ἀμείβως* a uerbo *comissari* deduci, nemo facile negabit; at unde hoc ipsum uerbum descendat, ambiguum uidetur. **VARRO,** *de lingua latina lib. vi, pag. 56: Comiter,* inquit, *hilare ac lubenter; cuius origo Graece κῶμος, inde Latina COMISSATIO dicta, et a Graecis, ut quidam dicunt, Comoedia.* **VELIVS LONGVS,** *de Orthographia, inter Putschii Grammaticos, pag. 2233: Quaeritur, inquit, in comisatore, geminatis consonantibus, an simplicibus, scribendum, et enuntiandum? In comisatore utramque consonantem simplicem ponamus: nam, aut a comit a te uox ducta est, aut a Graeco, παρὰ τὸν κῶμον. S. uero geminata uocis sonum exasperat.* Inter recentiores inueni neminem, qui istam *ἔτυμολογίαν*, a *comis*, et *comitas*, amplexus sit; at ea, quae a Graeco nomine *κῶμος*, uel *κῶμη*, deducitur, omnino pluribus, antiquis pariter atque recentioribus, arrisit. Iam enim **POMP. FESTVS,** *de uerborum significatione, haec tradit: COMISSATIO a uicis, quos Graeci κῶμας dicunt, appellatur. In his enim habitabant prius, quam opida conderentur: quibus in locis alii alios conuictus caussa inuitabant.* Idem sensit **POLLVS,** *lib. viii, cap. 2: Ἀπὸ δὲ κωμῶν — κωμικὸν δράμα, καὶ κωμῶδιον, ἐπεὶ κατὰ κῶμας ἐστῆσαν τὴν πρώτην οἱ χοροί. Ἀπὸ τῆς, καὶ ὁ κωμικός, καὶ τὸ κωμάζειν, καὶ ὁ κωμῶτης, παρὰ πλάτων. h. e. A pagis uero comica fabula, et comicum; quoniam in uicis chori olim constituebantur. Ab hoc et Comicus, et commissari, et commissator, apud Platonem. Et cap. v, sect. 37: Δοκεῖ δὲ μοι καὶ ὁ κῶμος ἀπὸ ταύτης ἀνομασίαι τῆς κῶμης, καὶ τὸ ἐγκώμιον ἐπὶ ταῖς νίκαις ἐπαδομένον. i. e. Videtur mihi et Comus a uico nomeri*

nomen duxisse, et encomium, pro uictoria cantatum. EVSTATHIVS ad Homërum, quem citauit LAMB. BOS, in exercitat. philol. pag. 117, uidetur deriuare a κῶμος, somnus; quando dicit, κῶμος esse, τὸν ἐν συμποσίῳ κῶρον, δι' ἧ κατὰ Φερεταί τις εἰς κῶμον, τὴν ἐστὶν ἄντρον i. e. Comum, siue comissionem, esse capitis grauedinem, qua quis afficitur in symposio, per quam incidit in κῶμος, siue somnum. In quam sententiam etiam MARTINVS, in Lexico philologico, comesor quidem a κῶμος; sed nomen hoc a κῶμα, i. e. somno profundo, ducit; quia eum producat Comus, siue compositio, et amatoria lasciuia. Illud κῶμα uero deriuat a κοιμάσθαι, dormire. Sunt, qui comesari scribant, et a comesum, quod est supinum a uerbo, comedo, deducant, tanquam uerbum frequentatiuum, ut Grammatici uocant; quia proprie comissatio post coenam fieri consueuit. Quae opinio fuit LAEVIIVII TORRENTII, in Comment. ad Suetonium, in Vitellio, cap. XIII. Etiam BVLNGERVS, de conuiuio, lib. I, cap. 3: Comissabantur post coenam, inquit; quae uox non a Graeco κοιμάσθαι, ut uoluit Lambinus, sed a comedendo, facta. GERARDO IO. VOSSIO, in Etymologico, magis placet, esse a שׁוֹמֵם, Chamos, qui Moabitum deus, ut est I REGVM, cap. XI; cum is uideatur conuiuio a Moabiticis cultus; indeque esse ortum, quod κῶμος a Graecis habitus sit comulentiae deus. IS. CASAVBONVS, de Satyrica Graecorum poesi, lib. I, cap. 4, tradit, nomen κῶμος pure esse Ebraicum: שׁוֹמֵם, esse surgere: inde κῶμος, ut a שׁוֹמֵם κῶμος; et esse κῶμος proprie ἀνδραῶν ἀπὸ δεῖπνῆς, eruptionem a mensa in publicum. Quod uero ἐτρομακίσι HERIBERTVS ROSVVEIDVS, in Anti-Capelli praef. annotante THOMA CRENIO, in Museo philologico, pag. 114. Ego interim in eorum sententia acquiesco, quibus comissatio ducitur a uerbo comissari, et hoc a Graeco κοιμάσθαι. κοιμάσθαι autem proxime a κῶμος. Sic PLVTARCHVS, lib. VIII. Symposiac. Problem. VI, pag. 726, ubi ait, Latinos multa Graecis uocabulis exprimere, huc etiam refert comissionem. τίς ἐν ἀνθρώποις, ἐπὶ κῶμον ἐλληνικῶς κωμωσάτων λέγεται; h. e. Quis neget, comissatum, siue comissionem, a Graeco komo dici? Puto tamen,

hanc ἰτυμολογίαν posse cum sententia FESTI, SCALIGERI, aliorumque, *comissationem* a κώμαις, uicis, deriuantium, facile conciliari; si dicamus, utique etiam κώμον a κώμαις originem inuenisse; quia κώμος, cum, quatenus deum et genium notat, ab initio potissimum in uicis pagisque fuerit cultus; tum, quatenus significat conuiuium nocturnum et petulans, talia nocturna conuiuia ibidem primum maximeque sint frequentata. Sic POLLUX, loco citato, nomen κώμης diserte duxit ἀπὸ τῆς κώμης, a uico. Istam uero deriuationem uocum *comissationis* et *comissari* a Graeco κώμῃ praeter ceteros exposiuit SCALIGER, apud quem, *lib. I Poetices, cap. 5*, haec legimus: *Quod Attici δῆμος dicunt, Doros κώμας, unde κωμάζειν, quod est, per uicos uagari animi gratia. Id a coena faciebant, ut remitterent animum post negotia diurna. — Iuuentus ergo, uacui temporis otio, atque licentia noctis, abusa, securae imperiorum, uel heri, uel patroni, uel parentum, per pagos (nondum enim in urbes conuenerant,) discurrebat. Qui mos cum ipso nomine simul ad nos deductus est, etc.* Iam, quod ad ἰεθρολογίαν attinet, nomen, *comissatio*, et uerbum, *comissari*, uarie in libris scriptis excusisque solet exprimi. u. g. *comesatio*, *comesatio*, *comassatio*, *commissatio*. Sigillatim PETRVS VICTORIVS, in *notis ad Cicer. lib. I Attic. epist. xvi*, m geminandum putauit, et *comissari* *commissatores*que scribi debere uoluit; quia sic scriptum extiterit in Bembi Terentio, et in castigatis Ciceronis exemplaribus, *lib. I ad Attic. epist. xiiii*, et *lib. I ad famil. epist. viii*. FR. IVNIVS etiam, ad *Cicer. lib. I ad Attic. epist. xvi*, notat, aliquando non *comissatores*, sed *commensatores*, quasi ὁμοτραπίτες, dici; quamquam fateatur, eam scripturam, si bene meminerit, non ullo exemplo, sed unius MS. fide duntaxat niti. Atque ita in codice MS. Parisiensi Panegyrici-Pliniani, pro *comissationibus* exaratum deprehenditur *commensationibus*. Malim ergo hac in re maiorem ueterum recentiorumque grammaticorum et criticorum consensum sequi, quibus scribitur *comissatio*. Sic VOSSIVS, in *Etymologico: Vera meo iudicio*

iudicio sententia est, scribendum, commissari, commissatio; quod ueteres libri ac lapides approbant, neque ἀναλογία refellitur. Nam etsi a κομμάριον (haec enim uera omnino origo,) esset comassari; tamen nihil obstat, quominus ueteres ἐυφωρίας causa A in I conuerterint: quomodo et ἀπατριάζειν dicunt patriassare. Haud secus in disco, ἀ δάσκω, in machina, ἀ μηχανή, in Numidae, ἀ Νομιστής, et uocibus multo pluribus, ἀ in i, mutari solet. Sic LAMBIVS, ad Cicer. Orat. II in Catil. cap. V: Nemo hodie, inquit, nisi indoctissimus, dubitat, quin commissari, et commissatio, et commissator, Latine dici scribique debeat; non, ut patrum nostrorum aetate, comeassari, comeassatio, comeassator. Qua de re idem plura habet in commentariis Horatianis, ad Odam I libri V. Sic et BYRMANNVS, ad PETRONIVM, cap. LXV: Nos cum iis facimus, qui commissari rectum putant; quia id in antiquissimis Terentii et aliorum membranis fuit repertum. Quod si uero confidero, PLVTARCHVM I. c. Latinam uocem κομμοσάριον Graecis literis expressisse; nolim scripturam, comeassari, et comeassatio, penitus condemnare.

II. Licet autem mihi persuasum habeam, commissari a κομμάριον, et hoc proxime a κώμος, descendisse; utique tamen largior uossio, obseruanti, latius patere nomen κώμος, quam commissationis. Non repero nunc omnes huius uocis significaciones, quas iam in Thesauro linguae Graecae exposuit HENR. STEPHANVS. Et quamuis EZECH. SPANHEMIVS, in notis ad ARISTOPHANIS Plutum, u. 1041, doceat, κώμων in genere etiam de quouis solenni conuiuio a Graecis dici: sufficit tamen in praesens monuisse, nomen hoc Graecum etiam sigillatim pro commissatione poni. Luculentissimum huius rei testimonium praebet PLVTARCHVS, lib. I Sympos. Probl. VIII, pag. 624, maxime, si hic PLVTARCHI locus cum loco SVETONII in Vitellio, cap. XIII, inferius excitando conferatur. PLVTARCHI uero haec uerba legimus: Ἡρακλείδης, ἀπορῶν συμποτῆ παραμένοντος, ἐκάλει τὰς μὲν ἐπὶ πρόπομα, τὰς δ' ἐπ' ἀγρον, ἄλλος δ' ἐπὶ δειπνῶν, ἐσχάτως δὲ τινὰς ἐπὶ κώμων. ἀπαλλαττομένῳ δὲ τῶν πρώτων, δευτέρῳ

De significatione Graecae uocis, κώμος.

δευτεροι συνῆπταν, αἱ ἐφεξῆς οἱ τρίτοι, καὶ τέταρτοι. καὶ κῆνος οὐ-
 θεν διάλειμμα ποιῶν ἀπασιν ἐξήκει, καὶ τὲς τέσσαρας πότῃς συν-
 διέθερε. i. e. *Heraclides, cum non inueniret permanentem, siue*
assiduum compositorem, quosdam ad matutinam potionem (quae ien-
taculi loco erat,) alios ad prandium; ad coenam rursus ali-
quos, et tandem aliquos ad comissationem, inuitauit, ita, ut
primis continuo secundi, ac deinceps tertii et quarti succederent,
ipse autem, nulla facta intercapedine, omnibus sufficiebat, qua-
tuorquo una compositiones peragebat. Et certe formula, quae
 apud ARISTOPHANEM, aliosque scriptores Graecos, frequenter
 occurrit, ἐπὶ κῶμον βαδίζειν, nihil aliud significat, quam ad *co-*
missationem ire, siue comissatum ire. Sic et THEOGNIS, u. 934,
 αἶτ: καὶ γὰρ τὴν προτέρην νύκτ' ἐπὶ κῶμον ἔβην. i. e. *Nam et superiore*
nocte ad comissationem iui. Illud uero praecipue notandum est,
 etiam deum, siue genium, qui praefes comissationum, et Bacchi
 sodalis, habebatur, κῶμον, *Comum*, appellari consueuisse; cuius
 imaginem describit PHILOSTRATVS, περὶ εἰκόνων, lib. I imag. 2,
 pag. 765: Ὁ δαίμων, ὁ κῶμος, παρ' ἑτὸ κωμάζειν τοῖς ἀνθρώποις, ἐφέ-
 στηκεν ἐν θαλάμῳ θύραις χρυσαῖς. i. e. *Comus daemon, siue genius,*
a quo habent homines, ut comissentur, in thalami foribus aureis
consistit. Refert uero PHILOSTRATVS, *Comum* hunc ob tempus
 nocturnum quasi in tenebris repraesentari, et uenire iuuenem
 ad iuuenes, tenerum, uino rubicundum, atque ebrium, qui sit
 erecti corporis, statu dormiens, et dextra faculam, ac capite
 coronam rosarum, gerat; quem comitentur οἱ κωμάζοντες,
comissantes, cum lampadibus, crotalis, ac confusis uocibus,
 plausuque manuum, et turba muliercularum cum uiris inceden-
 tium. Sic et LVCIANVS, in *Amoribus* pag. 903, commemorat
 deos quosdam, quorum sacra arcana et templa frequentarent
 lasciuiae Graecorum feminae, et in his sigillatim nominat *Colia-*
das, Genetyllidas, Phrygiam deam, καὶ τὸν δυσέρωτα κῶμον ἐπὶ τῷ ποι-
μένῳ. i. e. *Comum, qui perdit amarit pastorem.* Coliades, et Ge-
 netyllides uidentur Bacchi et Veneris comites fuisse; de quibus
 nominibus uide *Scholiasen* ad ARISTOPHANIS *Lysistratam*, u. 27

et SPANHEMIVM, ad eiusdem *Aristophanis Nubes*, u. 52. Adhaec κῶμος etiam in Bacchi pompa apud Athenienses repraesentatus est, secundum DEMOSTHENEM, in *Midiam*, pag. 604: Καὶ τοῖς ἐν Ἄρῃ Διονυσίους ἢ πομπῇ, καὶ οἱ παῖδες, καὶ ὁ κῶμος, καὶ οἱ κωμῳδοὶ, καὶ οἱ τραγωδοί. i. e. Et Dionysii sacris in Vrbe pompa procedens, et pueri, et Comus, et comoedi, et tragoedi. Quanquam ambigam, an non hic per κῶμον coetus comissantium, siue chorus saltantium et hymnos in honorem Bacchi cantantium, indicetur. Id certum est, apud EVRIPIDEM, *Cyclop.* u. 39, generatim Bacchi sodales κῶμος dici: ὅτε τῶ Βάνχῳ κῶμοι συνασπίζοντες Ἀλθαίας δόμους προσῆλ', αἰδαῖς βαρβίτων σαυλέμενοι. h. e. Cum Baccho Sodalium chori simul famulantes Althaeae domum adibatis, cantu barbitorum delectati. Ad quae uerba BARNESIUS haec commentatur: κῶμος, comissatio, icem saltatio festiua, cantilena lasciuia, et comissantium chorus, siue comitatus Bacchicus, ut in hoc loco; quomodo Demosthenes et Athenaeus utuntur hac uoce, et pro quauis turba, et pro militum manu, ut *Supplic.* u. 390. Sic eidem EVRIPIDI, in *Bacchis*, u. 1166, κῶμος εὐῖς θεῶν dicitur *sodalitium*, siue chorus *Euii dei*, i. e. Bacchi. Id denique ὡς ἐν παρόδῳ noto, etsi Graeci scriptores commemorent κῶμον tanquam deum et genium; mihi tamen ex Latinis mythologis, aliisque huius linguae antiquis scriptoribus, nullum succurrere locum, ubi *Comus* tanquam deus quidam nominetur.

III. Cum uero κῶμος Graecorum, et *comissatio* Romanorum, Quomodo generatim diceretur conuiuium, quod post coenam extendebatur in multam noctem, ubi quidem et bellariis se oblectabant, et computationi, aliisque uoluptatis generibus, indulgebant, prout infra ostendam, tum facile patet, quemadmodum huiusmodi *comissatio* ab aliis cibi potusque capiendi rationibus fuerit distincta. Scilicet, quod praeter alios, SCALIGER, *lib. I Poetices*, cap. v, breuissimis docuit, qui in utraque ista gente frugaliter uiuebant, mane uel nihil comedebant, uel non nisi praeparco et minimo *ientaculo* erant contenti; neque meridie largius, quam ad reficiendas uires opus erat, *prandebant*: at sero demum

B

demum die, siue uespere, largius *coenabant*, tum uberiore epularum apparatu; tam familiarium atque hospitem societate. idcirco *coena* dicta, quia *κωνή* uescerentur, διὰ τὴν κωνομένην. Atque ordinarium quidem tempus *coenae* erat aestate hora nona nona diei naturalis; hieme, hora decima. Hinc CICERO, *lib. VIII ad famil. epist. 26*: *Accubueram hora nona, cum id literarum exemplum in codicillis exaravi*. MARTIALIS, *lib. III, epigr. VIII*: *Imperat exstructos frangere nona toros!* Auctor, ad *Herennium lib. III, cap. 51*: *Venit in aedes quasdam, in quibus sodalirium erat eodem die futurum. Perspicit argentum, quod erat expositum; uisit triclinium stratum. Itaque inquit: Eamus hospites. — Vos huc decima uenitote*. Iusta, siue *recta coena*, quae quidem *ἐτελές δείπνον* LUCIANO, in *Symposio*, pag. 650, dicitur, habuit tres partes: *promulsidem*, siue *antecoenium*, uel *gustationem*, ubi potissimum ea adhibebantur, quibus appetitus excitaretur; deinde *caput coenae*, quod proprie *δείπνον* audit, ubi fercula et missus carniū iurulentarum et assarum, pisciumque, apponebantur; tum uero *mensam secundam*, in qua *bellaria* locum habebant, et *pusillus* indulgebatur; unde *comissatio*, siue *κῶμος*, exitit. Haec probat SVETONIUS, in *Vitellio*, cap. XIII: *Vitellius, inquit, uel praecipue luxuriae saeuitiaeque deditus, epulas trifariam dispertiebat: in ientacula, et prandia et coenas, comissionesque; facile omnibus sufficiens uomitandi consuetudine*. Cui exemplo Vitellii exemplum *παράδειλον* est Heraclidis pugilis, quod supra pag. 7, ex PLUTARCHO produxi. Vides hinc, *comissiones*, potissimum post coenam frequentari solitas, et *comissari* proprie esse, post coenam epulari. Quod de Vitellio narrauit SVETONIUS, confirmat DIO CASSIUS, *lib. LXV, pag. 734*: *Ἐγένετο ὁ χρόνος ὁ τῆς ἀρχῆς Βιτελλίου σὺν πᾶσι ἄλλοις, ἢ μεθ' αὐτοῦ, καὶ κῶμοι. — Ἄλλοι μὲν ἀκρατίως αὐτῷ παρέειχον, ἄλλοι δὲ ἀρῆσαι, ἕτεροι δὲ δείπνον, ἕτεροι μετὰ δόρπια τινα πλησμονῆς παρεμύθηζαν. i. e. Fuit tempus omne principatus Vitellii nihil aliud, quam ebrietas, et *comissiones*. — — Alii, (qui Vitellio uicissim epulum dabant,) dabant ei ientaculum; alii, prandium; alii, coenam; alii, *comissiones*, ueluti solatia saeuitatis. Hic *comissiones* uocantur μετὰ δόρπια, ex μετὰ, et δόρπος, *coena*, quasi*

quasi *postcoenia*, siue *pocoenia*; quod nomen Latinum non primus inuenit BEROALDVS, prout nonnulli putant; sed iam in antiquis CYRILLI et PHILOXENI *Glossis*, a LABBEO editis, extat: *Κόμος, comissatum, comissatio, pocoenium*. Praeterea ex hoc quoque loco intelligimus, non omni coenae et conuiuio adiunctam fuisse *comissationem*; cum Vitellius dicatur, apud alium *coenasse*, apud alium *comissatus esse*. Testatur id clarius exemplum Domitiani, de quo SVETONIUS, *cap. XXI: Lauabat, inquit, de die, prandebatque ad satietatem; ut non temere super COENAM, praeter Marianum malum, et modicam in ampulla potiunculam, fumeret. Conuiuabatur frequenter ac large, sed paene raptim; certe non ultra solis occasum, nec ut postea COMISSARETUR*. Contra luxuriae uitio datum est Tito Vespasiano, referente SVETONIO, *cap. VII, quod is ad mediam noctem comissiones cum profusissimo quoque familiarium extenderit*.

III. *Comissionibus* occasionem dedisse *mensae secundae*, immo *De MENSIS* in his non raro *comissati esse* conuiuiae, uidentur. *Mensa* autem *secundae* dicebatur, quando post uarios missus carnum pisciumque *cyndis*, *bellaria* inferebantur, atque, pro re nata, acroamata, et *speculae* *coctacula*, itemque alia, quae hilaritatem excitarent, inter *larmissati* *giora* pocula adhibebantur. GELLIVS, *lib. XIII Noct. Attic. cap. XI, ONIEVS* ubi ex Varrone agit de *mensis secundis* et *bellariis*: *Quod non raro Varro, inquit, dixit bellaria, ne quis forte in ista uoce haec occasio - reat, significat id uocabulum omne mensae secundae genus: nem dedif - nam, quae πίμπρατα Graeci, aut τρᾶγικρατα, dixerunt, ea ueteres se uidentur.* *nostri bellaria* appellauerunt. *Vina* quoque dulciora est inuenire in *comoediis antiquioribus* hoc nomine appellata, dictaque esse ea *Liberi bellaria*. Scilicet, appositis *mensis secundis*, tum etiam adhuc *edulia* quaedam, sed ea maxime, quae partim *siti redintegrandae* inferuire, partim ad *oris suauitatem* facere, putabant, tum praecipue post *libationem* pocula largiora uini, locum habebant. Sic antiquus *Scholias* *Horatii* a TORRENTIO, ad *lib. III od. v*, adductus: *Antiquorum, inquit, consuetudo fuit, ut, sublata prima mensa, poneretur secunda, atque in ea, positis poculis, infusoque uino, diis libaretur*. Etiam *SERVIVS*, ad *VIRGIL. lib. I Aen.*

u. 723 : *Apud Romanos*, inquit, *duae mensae erant : una epularum ; altera poculorum*. Ita nunc melius ibi legitur, *poculorum*, quam antehac *pomorum* : quanquam aliquando etiam *poma* mensis secundis apponerentur. LAMPRIDIUS, in *Alexandro Severo*, Cap. xxxvii : *Pomis uehementer indulgit, ita, ut secunda mensa illi saepius poneretur ; unde etiam iocus exiit, non secundam mensam Alexandrum habere, sed secundum*. Vbi Salmasius notat, *pomorum* uoce omnia τὰ τῆς ἐπιπέρας comprehendi. Adhaec DONATIVS ad eundem Virgilio locum : *Confectis epulis, studium bibendi proferebantur*. Nempe tunc *compotatio* liberior, et hilarior, maiorque, fiebat in secunda mensa, quam in prima ; cum maiora tunc pocula poscerentur, et inuitationibus largius indulgeretur. Imaginem mensae secundae, quanquam tunc moderatae et pudentis, delineat VIRGILIUS, in describendo conuiuio Didonis et Aeneae, lib. I *Aen.* u. 723, seqq. ubi SERVIUS recte notat, quamuis Dido fuerit Punica Regina, poetam tamen sub extranea persona Romanorum exequi morem :

Postquam prima quies epulis, mensaeque (primae) remotae ;

Crateras magnas statuunt, et uina coronant.

Fit strepitus tectis, uocemque per ampla uolitant

Atria : dependent lychni laquearibus aureis

Incensi, et noctem flammis funalia uincunt.

Hic Regina grauem gemmis auroque poposcit,

Impleuitque mero pateram. Cetera in ipso Virgilio legere licet.

Videmus uero, in hac mensa secunda allatas esse crateras magnas, easque floreis coronis ornatas ; sicut alias et ipsi *compotantes* conuiuiae coronari sunt soliti ; quia tunc praecipue poculis et uino indulgebatur, et conuiuiae duplici uoluptate, saporibus nimirum, et odoribus, se exhilarabant. Quia uero *nocturnae* erant haec *epulae*, *lychni* et *funalia*, siue faces, flammis noctem uicisse dicuntur ; quos *lychnos* HORATIUS, lib. III *Od.* VIII, uocat *lucernas uigiles*. In primis notanda est *libatio diis facta* : cum enim Dido primum, patera mero impleta, Iouem hospitalem esset precata, et Bacchum, laetitiae datorem, Iunonemque

memque, inuocasset, praefentesque optasset; *in mensam libauit* *mini honorem*; de qua libatione et cultu deorum inter pocula posthaec nonnihil dicam. Praeterea Dido pateram dedit Bitiae, classis Punicae praefecto, *inrepatans*, i. e. clara uoce exhortans, ut ceteris praebiberet: quem adeo quasi *principem* et *modimperatorem*, ut uocabant, fecit. Post enim et alii *proceres* biberunt. Inter haec uero *Iopas* cithara ludebat, canebatque, non obscaena et turpia; sed, ut in conuiuio Reginae castae, et pii Aeneae, seria, et ex philosophia petita, quae docuerat Atlas. Demum, cum conticuissent omnes, intentique tenerent ora, Aeneas, obsecutus Didoni roganti, fara excidii Troiani, itinerisque sui, copiose et longo ordine usque in seram noctem enarrauit, cum iam sidera cadentia somnum suaderent. Haec adeo *mensa secunda* ritus quidem quosdam commissantium ostendit; attamen, ut inter personas graues, nihil indecorum factuque turpe habuit, neque proprie et ex uulgari notione promeruit nomen *comissationis*. At alii aliter in mensa secunda rem gesserunt. GELLIVS, *lib. xviii, cap. viii*, commemorato quodam conuiuio: *Vbi eduliis*, inquit, *finis*, (i. e. ubi remota prima mensa,) *et poculis mox sermonibusque tempus fuit, desiderauit Antonius Iulianus, rhetor, exhiberi, quos habere eum adolescentem* (qui coenam dabat amicis ac magistris sub Vrbe, in rusculo,) *sciebat, scitissimos utriusque sexus, qui canerent uoce, et qui psallerent: ac, postea quam introducti pueri puellaeque sunt, iucundum in modum* *Ἀνακροῦντια* pleraque et *Sapphica*, et poetarum quoque recentium *ἑλεγεῖα* quaedam erotica, dulcissima, et uenusta, accinerunt. Hic propioremem imaginem alicuius commissationis animaduertas. Sed luculentius eiusmodi exemplum suggerit XENOPHON, in *Symposio*, pag. 691: *Ὡς δ' ἀφῆρέθησαν αἱ τράπεζαι, καὶ ἐσπέσαντο, καὶ ἐπαίονσαν, ἔρχεται τις αὐτοῖς ἐπὶ ΚΩΜΟΝ Συρακούσιος ἀνδρωπῶς, ἔχων τε ἀυλητρίδα ἀγαθὴν, καὶ ὄρχηστρίδα, τῶν τὰ θεύματα διαμεινῶν ποιῶν, καὶ πᾶσα πᾶν γὰρ ᾠαῖον, καὶ πᾶν καλῶς κίθαρίζοντα καὶ ὄρχήμενον.* i. e. *Postquam mensae primae sublatae erant, librantique diis, et hymnos cecinerunt, Syracusanus quidam ad COMISSATIO-*

NEM uenit, qui secum et tibicinam egregiam, et saltatricem, ex eorum numero, quae mira quaedam efficiunt, itemque puerum perquam formosum, et admodum belle canentem cithara, et saltantem, habebat. Neque enim et Graecis inusitata fuit mensa secunda; de qua ATHE-
 NAEVS, lib. xv, cap. x: Ἡ δὲ τῶν τεφάνων καὶ μύρων πρότερον εἶσδος
 εἰς συμπόσια ἤγειτο τῆς δευτέρας τραπέζης, ὡς παρίητι Νικόστρατος
 καὶ σὺ τὴν δευτέραν τράπεζαν εὐπρεπῆ ποίει, κόσμησον αὐτὴν
 παντοδαποῖς τραγήμασι. μύρον, σεφάρις, λιβανωτὸν, ἀυλητοῖδα, λάεε.
 i. e. Coronarum autem et unguentorum missus secundae mensae
 praebat, ut Nicostratus declarat: Ac tu quidem concinne secundam
 mensam appara, eamque omnifariis adorna bellariis: Unguenta,
 coronas, tus, tibicinam, accipe.

De libatione diis facta inter pocula, V. Etiam inter pocula diis libari consueuiffe, uel VIRGILII, et XENOPHONTIS, testimonia, proxime excitata, declarant. SERVIVS, ad locum VIRGILII, lib. I *Aen.* u. 734: *Apud Romanos etiam, coena edita, sublatisque mensis primis, silentium fieri solebat, quoad ea, quae de coena libata fuerant, ad focum ferrentur, et in ignem darentur, ac puer deos propitios nuntiaffet, ut diis honos haberetur, tacendoque res ageretur.* — cum intercessit inter coenandum, Graeci quoque θεῶν παρασκευάζοντες uocant. Corruptum hunc Seruii locum sanare conati sunt, HENR. VALESIVS, ad AMM. MARCELLINVM, pag. I 14; et GISB. CUPERVS, lib. II *Observat. cap. I*, quorum uero remedium uulnere non sufficere uideretur. Recte uero ibi obseruauit CUPERVS, ueteres putasse, deos interesse epulis, eosque a conuiuiis praesentes optari et inuocari consueuiffe; ut in illo: *Bacche ueni t et, Adsit laetitiae Bacchus dator, et bona Iuno! Libatio igitur conuiuantium et compotantium duplex erat: una, dum dapum partem decerptam in focum iniicere, diisque suis consecrauere; altera, cum in honorem alicuius dei, maxime Bacchi, Veneris, Boni Genii, et aliorum, aliquid uini de patera in mensam, aut terram, funderent, eosque ipsos deos precibus et hymnis inuocarent.* VIRGILIVS, lib. VIII *Aen.* u. 279: *In mensam laeti libant, diuosque precantur.* LIVEVS, lib. XXXVIII, cap. 43: *Facinus sacuum atque atrox: inter pocula atque epulas, ubi libare diis dapes, ubi bene*

bene precari, mos esset, ad spectaculum scorti procacis, in sinu corsulis recubantis, mactatam humanam victimam esse, et cruore mensam respersam. Huiusmodi autem libationi tibicen, uel tibicina, interesse solebat. PLVTARCHO enim teste, *lib. vii Sympof. Probl. viii, pag. 712,* tibiam, ne si uellent quidem, a mensa arcere licebat: nam libationes eam exigebant, una cum corona, et ubi pæani accinens diuinum cultum absoluit, suauis cantu desinens per aures transit. Innumeris uero ueterum scriptorum testimoniis illa libatio comprobatur. Apud PLVTARCHVM, in *Symposio vii Sapientum, pag. 150,* haec legimus: *Ἐπειδ' ἐπήθησαν αἱ τράπεζαι, καὶ τριφάνων παρὰ τῆς μελίσσης διαδοθέντων, ἡμεῖς μὲν ἐσπίσαμεν, ἡ δὲ ἀνλητρίς ἐπιφθεγγαμένη μικρὰ τοῖς σπονδαῖς ἐν μέσῃ μετέτη. i. e. Sublatis mensis, fertisque a Melissa distributis, nos quidem libauimus, et tibicina, cum paullulum ad uota nostra cecinisset, e medio abiit.* ATHENAEVS, *lib. x, pag. 423,* ait: *Τοῖς ἔν θεοῖς ἐνχόμενοι κερανούμεν, εἴτε Διόνυσος, εἴθ' Ἡφαιστος, εἴθ' ὅς τις θεῶν ταύτην τὴν τιμὴν εἴληχεν. i. e. Postquam igitur deos precati sumus, uinum infundamus; seu Bacchus, seu Vulcanus, seu quis alius huic sortitus est honorem.* Atque idem eodem loco hos uersus ex Antiphane, comico, affert: *Πίσω καὶ θεῶν θεῶν τε καὶ θεῶν μύρις, εἴτ' ἐπὶ τῆσιν πᾶσι τῆς σεμνῆς θεᾶς, καὶ τῆ γλυκυτάτης βασιλεῶς δημοσίαν. Ἐμοὶ ἔν, ὦ παῖ, ζυρότερον κέριον. i. e. Bibam cyathos deorum dearumque mille decies, Post eos deinde omnes deae uenerandae, ac dulcissimi Regis duplum.* Meracius ergo mihi, o Puer, infunde! Idem ATHENAEVS, *lib. xv, pag. 675:* *Οἱ ἔλληνες τῷ μὲν παρὰ δέντρον ἀκράτω προσεδομένῳ, τὸν ἀγαθὸν ἐπιφωνῶσι δαίμονα, τιμῶντες τὸν εὐρόντα δαίμονα. ἢ δ' ἔτος ὁ Διόνυσος τῷ δὲ μετὰ δῦπτιον κεραμένῳ πρῶτος προσεδομένῳ ποτηρίῳ Δία Σωτήρα ἐπιλέγουσι. i. e. Graeci, cum temetum inter coenandum infertur mensae, elaso clamore bonum Genium inuocant, illum uenerantes, qui reperit; fuit autem is Bacchus. Post coenam uero, cum primum aqua temperatum poculum ministratur, Iouem Seruatorem acolamant. Maxime uero celebrantur quatuor illa pocula conuiuantiibus olim uisita-*

ta:

ta: nempe poculum Iouis Seruatoris, poculum Salutis, poculum Boni Daemonis, seu Fortunae, et poculum Mercurii; quae commemorantur a POLLUCE, SVIDA, et aliis. Ceterum ex hoc cultu deorum usu uenit, ut etiam deorum statuac aliquando in conuiujs fuerint positae, ut scilicet inuocati ante, per suas statuas praesentes esse uiderentur. Id apud Romanos factum esse in Iouis epulo, quod Diale uocarunt, CUPERVS, l. c. probauit e VALERIO MAXIMO, lib. II sub initium: *Feminae cum uiris cubantibus sedentes coenitabant; quae consuetudo ex hominum conuictu ad diuina penetrauit: nam Iouis epulo ipse in lectulum, Iuno et Minerva in sellas, ad coenam inuinitantur. Quod genus seueritatis aetas nostra diligentius in Capitolio, quam in suis domibus, seruat.* Neque uero solum libabant diis inter pocula; sed et eorum laudes cantabant. PLVTARCHVS, lib. I *Symph. Probl. I, pag. 615: πρώτον μὲν ἕδον ᾠδὴν τῆ θεῆ κοινῶς ἀπαντες, μὲν Φωνῆ παιανίζοντες, δευτέραν δὲ ἐφέξης ἐκαστῶ μυστικῶς παραδιδόμενς.* i. e. Primum quidem oden et paeanem cantabant deo una omnes uoce, laudes ipsius celebrando; deinde unusquisque aliam cantilenam, accepta myrto. Ista uero consuetudo deorum inter pocula colendorum, (ut hoc obiter moneam,) longe lateque increbuit, et apud uarios populos inualuit; atque apud nostros quoque maiores, cum nondum ueri DEI cognitione imbuti essent, uiguit. Quod uberius ostendit IO. GE. KEYSLERVS, in antiquitatibus Septentrionalibus et Celticis, et sigillatim in *disquisitione de comotationibus sacris maiorum nostrorum*, p. 351: *Tum in Odini, s. Wodini, memoriam primo euacuandus scyphus, pro Regis incremento et felicitate perpetua. Inde in Niardi et Frei honorem pro annonae felicitate pacatisque temporibus. Frequenti etiam altis in usu erat, proxime his Scyphum (in honorem heroum uirorumque insignium) Bragafull propinare. Nec amicorum memorias propinato Scypho negligere decorum fuit, eorum praecipue, qui in collibus olim tumulati fuerant, dictaque fuit haec ceremoniam uocabulo peculiari Minne.*

VI. Quid mirum, etiam apud Graecos Romanosque Principibus et Regibus, Heroibusque, honorem habitum esse inter pocula, eorumque laudes identidem a comitantibus fuisse decantatas? Qua de re **ATHENAEVS**, lib. XI, hos affert uersus:

Χρη' δε πρώτου μὲν θεὸν ὑμνεῖν εὐφρονας ἀνδρας,
 Εὐφήμες μύθοις, καὶ καθαροῖσι λόγοις.
 Ἄνδρῶν δ' (ἀνεῖν) τέτον ἐς ἐσθλὰ πινὼν ἀναφαίνοι,
 Ὡς ἡ μνημοσύνη καὶ τὸν ἐς ἀμφ' ἀρετῆς.

De honore Principibus et Regibus, Heroibusque, inter pocula habitito.

i. e. Est autem hymnis laudandus Deus primum sapientibus uiris
 Faustis uerbis, puroque sermone.

Ex hominibus illum celebres, qui praeclara quaeuis designat,
 Ut, quae memoriae traduntur, uirtutem foueant.

Idem, lib. XV, perstringit foedam quorundam adulationem, qui, cum singulos cyathos singulis diis libarint, effuderint duos cyathos in honorem Regis. Apud **LUCIANVM**, in *Cataplo*, pag. 430, Tyrannus quidam haec de se narrat: Σπένδοντες ἐν τοῖς συμπότοις μεγάλη τῆ Φωνῆ ἐπήνχοντό μοι πολλὰ, καὶ ἀγαθὰ, προσποθεῖν ἕκαστος αὐτῶν ἔτοιμος, εἰ οἶόν τε εἶναι. καὶ ὅλως, ὅπως αὐτοῖς ἦν ἐγώ. i. e. Cum in conuiuio libarent, magna uoce multa mihi bona precabantur, parati singuli pro me mori, si fieri posset. in summa, per me iurabant. Sic et ipse Traianus, et Alexander Seuerus, Imperatores Romanorum, post secundam mensam, in honorem Alexandri Magni poculum amicis exhibuerunt. **LAMPRIIDIUS** enim, in *Alexandro Seuero*, cap. XXXVIII, haec tradit: Cum amicos militares habuisset, ut usum Traiani, quem ille post secundam mensam potandi usque ad quinque pocula instituerat, reseruaret, unum tantum poculum amicis exhibebat, in honorem Alexandri Magni; id autem breuius, nisi si quis, quod licebat, maius habere postulasset. **MACROBIUS**, lib. II *Saturnal.* cap. I: Tunc non defuit in conuiuio Agathonis, qui Psaltriam intromitti peteret, ut puella ex industria supra naturam mollior canora dulcedine, et saltationis lubrico, exerceret illecebris philosophantes. Illic hoc fieri tentatum est, ut Agathonis uictoria celebraretur. Quoniam uero non raro laudes heroū et fortium uirorum a comissantibus

tibus cantari solebant; euenit, ut Graece κῶμος etiam de qua-
uis praedicatione et elogio diceretur. Apud PINDARVM, κῶμον
identidem significare ἐγκώμιον, non cantilenam scurrilem, et
iocosam, obseruauit ERASM. SCHMIDIVS, ad *Pindar. ολύμπ. Η, 13:*
'Αλλ', ὡ Πίσας εὐδειδρον ἐπ' Ἀλφείῳ ἄλσος τόνδε κῶμον καὶ σεφασφο-
ρίαν δέξαι. i. e. Sed, o Pisae arborosum ad Alpheum nemus, huncce
hymnum, siue hoc elogium, et coronae gestationem, accipe. Sic apud
eundem PINDARVM, ΝΕΜΕΩΝ Η, in fine, κωμάζειν aliquando
generatim est *laudare, celebrare.* Nihil iam dico, commissantes
etiam nomina amicorum amicorumque, in quorum quarum-
que gratiam biberent, inter pocula commemorare consueuisse;
utpote qui ritus fere omnibus etiam uulgaribus compositatio-
nibus fuit communis.

Sigillatim
de honore
libationis
Augusto
Imp. de-
creto, et
cultu diui-
no inter
pocula ipsi
praesitit.

VII. Illud adhuc commemoratione dignum est, quod rela-
tum legitur apud DIONEM CASSIVM, *lib. LI, pag. 457*, de Octa-
uiano Augusto, Romanorum Imperatore, iam post Actiacam
pugnam Senatum Populumque Romanum iussisse, τὰς τε ἱερείας,
καὶ τὰς ἰσχυρίας ἐν ταῖς ὑπὲρ τὰ τῆ δῆμῳ καὶ τῆς βαλῆς εὐχαῖς, καὶ
ὑπὲρ ἐκείνης (Αὐγύστη) ἀμείως εὐχεσθαι, καὶ ἐν τοῖς συσσιτίαις, εἶχ ὅτι
τοῖς κοινῶς, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἰδίῳις, πάντα αὐτῶ σπένδειν, — ἕς τε τὸς
ἡμῶν αὐτῶν ἐξ ἡσὶν τοῖς θεοῖς ἐσχεσθῆναι. i. e. *Ut sacerdotes, ac*
sacrae feminae, cum pro S. P. Q. R. uota conciperent, pro ipso quo-
que Augusto uota facerent: utque in symposiis, non modo publicis, sed
priuatis quoque, ei libaretur, — item et in hymnis ipse iuxta adscri-
beretur diis immortalibus. Ad hoc decretum, huncque mo-
rem, utique respexit HORATIUS, *lib. III, Ode v*, cum Augustum
hortaretur, ut rediret in Urbem:

*Condit quisque diem collibus in suis,
Et uitam uidiuas ducit ad arbores:*

Hinc ad uina redit laetus, et ALTERIS

Te MENSIS adbibet DEVM.

Te multa prece, te prosequitur mero,

Defuso pateris; et LARIBVS TVVM

MISCET NVMEN, uti Graecia Castoris

Et magni memor Herculis.

In-

Intelligimus, in his Poetae uerbis commemorari *alteras*, i. e. *secundas, mensas*, in quibus plerumque comotationes et commistationes instituebantur. Animaduertimus, Augustum consueuisse inuocari ad has mensas, tanquam Deum, eique tanquam deo libationem factam, mero pateris defuso. Immo obseruamus, et eius nomen, in hymnis, aliorum deorum tutelarium nominibus adscriptum esse; quae ultima Horatii uerba sic recte ordinat DACIER: Quisque in hymnis miscet nomen tuum Laribus, uti *Graccia memor (beneficiorum) miscet diis nomen Castoris et Herculis, tanquam deorum tutelarium.* Quin idem eruditus Gallus probabiliter coniecit, in ultima huius Odae Horatianae strophe contineri particulam eiusmodi hymni, in Augusti honorem laudemque cantati:

LONGAS O VTINAM, DVX BONE, FERIAS

PRÆSTES HESPERIAE! *Dicimus integra*

Sicci mane die, dicimus uidi,

Cum Sol Oceano subest.

Homines uero *uidi*, nocturno tempore, *cum Sol Oceano subest*, recte dici possunt *comissatores*. Quis denique dubitet, quin etiam alii Imperatores, in primis qui uiui iam diuinitatem deique nomen affectarunt, eiusmodi libationis honorem, diuinumque inter pocula cultum, ab adulantibus Romanis receperint, libenterque admiserint?

VIII. Iam, si porro consideremus eos, qui *comissari* consueuerint, inuenimus etiam *ipso deos* paganorum aliquando appellari *κωμιστὰς, comissatores*: quia nempe, ut paullo ante ostendi, *aduocari* consueuerunt *comissationibus*, et iis interesse, iisdemque oblectari, putabantur, et a comissantibus colebantur. Immo haud scio, an crediti sint etiam fumo dapum consecratarum, et uino libato, frui? Certe AMBROSIVS *lib. III aduersus gentes, pag. 178*, paganorum cultum diuinum irridens: *Scribuntur, inquit, dii uestri in tricliniis coelestibus, atque in Chalcedicis aureis coenitare, potare, et ad ultimam fidibus ac uocum modulatione mulceri.* Sic uero ARISTOPHANI, ΝΕΦΗΛ, σ. 606, dicitur

κωμικῆς Διόνυσος, *comissator Bacchus*. Similiter MARTIALIS, *lib. V, epigr. 6:*

Atque oluere Lares, COMISSATORE LYAEO,
Crenit et effuso laetior umbra mero, etc.

HORATIVS, *lib. III, Od. I, Venerem* monuit, ut in domo Paulli Maximi *comissaretur*; ubi plurima duceret naribus, lyraque, et ribia, delectaretur, et ubi in honorem eius pueri uirginesque hymnos canerent, saltarentque. Nescio igitur, quamuis haud ignorem, in pompa Bacchica praecipue homines quosdam sub persona deorum deorumque processisse, an TANAO FABER satis causae habuerit, cur in *Ode VI ANACREONTIS*, sub nominibus *Cupidinis, Bacchi et Cytherae*, non nisi adolescentes cum puella personatos intellexerit, qui cantando et saltando ad personatum deum κῶμον iuerint, ut ipsum ad comissionem inuiterent. Ita uero cecinit ANACREON:

Ὁ δ' Ἔρως ὁ Χρυσοχαίτας, i. e. ipse demum Amor auricomus,
Μετὰ τῷ καλῷ Λυαίῳ, Vna cum pulchro Lyaeo,

Καὶ τῆς καλλῆς Κυθήρης, Vna cum pulchra Venere,
τῶν ἐπιήρατων γεραίων, Per gratam senibus

κῶμον μέτεσι χαίρων, Comissionem ingreditur laetus.

PLINIO, *lib. XXXV, cap. 36*, referente, *Philoxenus Eretrius pinxit lasciuiam, in qua tres Sileni comissantur*. Sileni uero dicebantur

ministri Bacchi. Immo et PLUTARCHVS, in *Symphos. VII sapientum*, *pag. 150*, facete *scleton* appellauit *comissatorem*; dum narrat, ab

Aegyptiis in conuiuio etiam *scleton*, (cadauer hominis exsiccatum,) circumferri consueuisse, καὶ τῶν ἀχαριστῶν ἄλογος ἐπίνομος,

i. e. *quamuis ingratus et intempestiuus comissator*, qui suum

tamen habuerit locum, non ad potum et uoluptates, sed ut conuiuias ad mutuam amorem cohortaretur. Ita Syrus Terentianus, *Adelph. v, II, 8*, Demeam irrupentem in aedes Micionis, et filio cum sodalibus comissanti superuenientem uocat

comissatorem haud sane commodum, praesertim Ctesiphons. Vbi

notat DONATVS, Demeam inopinatum superuenisse, ut omnia sic offenderet, quemadmodum qui comissatum ingreditur:

quia

quia *comissatoris* fit *superuenire ad scortum, et nociferari aliquid in iocularum strepitum*. PORTO MARTIALIS, *lib. v, epigr. xvi*, libellum suum, quoniam aptus esset *comissationibus*, et de argumentis hilaritati et mensae secundae congruentibus ageret, eleganter appellauit *conuiuam comissatoremque*:

At nunc conuiuia est comissatorque libellus,

Et tantum gratis pagina nostra placet.

Sed ipsi quoque *Reges Principesque* haud raro *comissati esse* dicuntur. PLYTARCHVS, in *uita Alexandri Magni, pag. 702*: Ἐξώρησεν κόμην χρώμενος ἐφ' ἡμέρας ἑπτὰ διὰ τῆς Καρμανίας. i. e. *Incessit Alexander M. comissabundus diebus septem per Carmaniam*. Scilicet illum equi octo uehebant cum amicis, conuiuia noctes diesque continuantem. Aliis curribus alii amici et duces eius coronati potantesque uehebantur: milites toto itinere ex grandibus doliis et crateris haurientes praebiberunt inter se; circumsonuere omnia loca fistulis, tibiis, carminibus, cantilenis, et bacchabundis mulieribus. Haud secus CVRTIVS, *lib. viii, cap. 10*, pulchre exposuit, quemadmodum Alexander M. per Indiam temulento agmine *comissabundus* incesserit. Quinidem Rex tandem etiam in *comissatione* fatum suum inuenit. Teste enim IVSTINO, *lib. xii, cap. 13*, Reuersus Babyloniam, multis diebus erio davis, intermissum olim conuiuium solenniter instituit, totusque in laetitiam effusus, cum diei noctem peruigilem iunxisset, recedentem iam e conuiuio Medicus Thessalus, instaurata COMISSATIONE, et ipsum, et sodales eius, inuitat. Accepto poculo, media porione repente ueluti telo confixus ingemuit. etc. De quibusdam Imperatoribus *comissantibus* iam supra dixi. u. g. de *Visellio*, ex SVETONIO, *cap. xiii*; de *Tito*, *cap. vii*. Idem SVETONIUS, de *Caio Caligula, cap. xxxii*: Saepe in conspectu prandentis, uel *comissantis*, serinae quaestiones per tormenta habebantur. Et *cap. lv*: Agitatori *Cybelico*, COMISSATIONE quadam, in apophoretis uicibus. (h. e. interpretante Glareano, quinquaginta millia coronatorum,) *consulit*. De eodem, SENECA, *lib. i de ira, cap. 16*: C. Caesar, iratus coelo, quod COMISSATIO sua terreretur *sulminibus*.

Sed et de *Orhone* haec leguntur apud TACITVM, lib. I *Hist. cap.* 30: *Supra nunc, et commissationes, et feminarum coetus uoluit animo.* Ceterum tam lautioris, quam inferioris fortis homines, tam diuites, quam pauperes, quique pro modulo suo, *comissari* soliti sunt. Apud Graecos tamen et Romanos, maxime *iuuenibus* in more erat *comissari*. Vnde CICERO, lib. I ad *Attic. epist. XVI*: *Nostri isti commissatores coniurationis, barbatuli iuuenes, illum (Pompeium) in sermonibus Cn. Ciceronem appellant.* PLINIUS, lib. XXI *Hist. nat. cap. III*: *Athenis iuuenes comissabundi ante meridiem conuentus sapientum frequentabant.* HESIODVS, in *Scuto Herculis*, u. 281: *ἐνθ' ἂν δ' ἐρέωθεν νόσι κώμων ἢ π' ἀνδρῶν* i. e. *Inde rursum ex alia parte iuuenes comissabantur ad fistulam.* Sed et senibus gratum fuisse κώμων, indicat ANACREON, *Ode VI* modo excitata. Quid dicam de uiris luxui comissantium deditis, quorum exempla abunde constant? Apud Romanos quidem mulieres honestae identidem ad conuiuia admittebantur; quod docet CORNEL. NEPOS, in *praefat.* ubi ait: *Quem Romanorum pudet uxorem ducere in conuiuium?* Huic rei exemplo fit locus apud CICERONEM lib. V, ad *Attic. epist. I*: *Sed prandimus in Arcano, nosti hunc fundum. Quo ut uenimus, humanissime Quinctus: Pomponia, inquit, tu inuita mulieres; ego uiros acciuero. At illa, audientibus nobis: ego sum, inquit, hic hospita. — Discubuimus omnes, praeter illam; cui tamen Quinctus de mensa misit.* Sic et apud TACITVM, lib. XI *Annal. cap. 2*, Claudius Caesar dicitur epulantem apud se maritum Poppaeae, Scipionem, percunctatus esse, cur sine uxore discubuisset? Vnde cognoscas, uxores apud Romanos uulgo adhiberi solitas ad conuiuia. Innuptas tamen cumprimis uirgines iidem Romani a conuiuio amouebant; quod haec VARRONIS uerba, apud NONIVM MARCELLVM, cap. III, n. 41, declarant: *Virgo de conuiuio abdicatur ideo, quod maiores nostri uirginis acerbae aures Veneris uoculis imbui noluerunt.* Contra uero, teste eodem NEPOTE, in *Graecia* uxor non in conuiuium adhibebatur, nisi propinquorum. Quanquam CASAVBONVS, ad lib. VIII ATHENAEI, cap. 9, obseruarit, in promtu esse

esse scriptorum Graecorum testimonia, quae contrarium saepissime factum arguant. CICERO tamen, libro I in Verrem, cap. 26, commemorat etiam conuiuium Lampfaci habitum, cui interfuerit Verres, quodque prope a comissatione abfuisse uideretur. *Discumbitur, inquit: fit sermo inter eos, et inuitatio, ut Graeco more biberetur. hortatus hospes: poscunt maioribus poculis, celebratur omnium sermone laetitiaque conuiuium.* Posteaquam satis calere res Rubrio uisa est: *Quaeso, inquit, Philodame, cur ad nos filiam tuam non intro uocari iubes? — Tum ille, ut aliquid responderet, negauit, moris esse Graecorum, ut in conuiuiis uirorum accumberent mulieres.* Sic et VITRUVIUS, lib. VI, cap. X: *Graeci ἀνδρῶνας appellant oecos, ubi conuiuia uirilia solent esse, quod es mulieres non accedant.* Vtuncque est, id tamen uerissimum puto, graues matronas utrobique, apud Graecos pariter atque Romanos, se abstinuisse a comissatione proprie dicta. De Graecis, pertinent huc uerba ISAEI, in oratione II, qua de Pyrrhi cuiusdam hereditate contenditur: *καὶ τοὶ εὐήπευ ἐπὶ γαμήτας γυναῖκας εἰς ἀνκωμάζειν τομήσειεν, εἰδὲ αἱ γαμέται γυναῖκες ἔρχονται μετὰ τῶν ἀνδρῶν ἐπὶ τὰ δεῖπνα, οὐδὲ συνδειπνεῖν ἀξίησι μετὰ τῶν ἀλλοτρίων, καὶ ταῦτα μετὰ τῶν ἐπιτυχόντων.* I. e. Et uero non sane quisquam ad nuptas mulieres comissatum ire audeat; neque nuptae mulieres eunt cum uiris ad conuiuia: neque aequum censent, conuiuari cum alienis, praesertim cum quibuslibet. Inueniuntur tamen alibi magnae fortunae feminae, quae comissando famam suam commacularunt. Sic PLUTARCHVS, in uita M. Antonii, pag. 927, eleganter describit, quemadmodum Cleopatra, Regina Aegyptiorum, quasi ornatu et comitatu Veneris usā, profecta sit in Ciliciam comissatum ad Antonium, uelut ad Bacchum; cuius rei narrationem ita ibidem concludit PLUTARCHVS: *καὶ τις λόγος ἔχεται διὰ πάντων, ὡς ἡ Ἀφροδίτη κομᾶσαι παρὰ τὴν Διώνυσον ἐπ' ἀγῶθ' αὐτῆς Ἀσίας.* I. e. interpretate DACIERIO, in notis ad Horat. lib. III, od. 4: *De sont eôte il se repandoit un bruit, que c'etoit Venus, qui uenoit en masque chez Bacchus, pour le bien de l'Asie.* h. e. Ex omni parte illius

illius regionis manavit rumor, Venerem (personatam) ad salutem
Astae uenisse ad Bacchum comissatum. Nos fortasse diceremus:
Es breitere sich ein Gerüchte aus, das die Venus zum Baccho sey
auff die Courtoise gekommen. Foediores adhuc comissationes
 narrantur Iuliae, filiae Augusti, quarum meminit SENECA, *lib.*
VI de Beneficiis, cap. 32: Diuus Augustus filiam intra pudicitiae
maledictum impudicam relegauit, et flagitia principalis domus in
publicum emisit: admissos gregatim adulteros, pererratam NOCTVR-
NIS COMISSATIONIBVS ciuitatem, forum ipsam, ac rostra, ex quibus
Pater legem de adulteris tulerat, filiae in supra placuisse, quo-
ridianum ad Marsyam concursum. Alias statuam Marsyae, qui
 dicitur fuisse minister Liberi Patris, in foro positam, uicro-
 res, item et qui causas tenuissent, coronare solebant: at Iuliam
 aliasque meretrices, libidinum coronas, ad pugnarum Vene-
 rearum numeros, isti statuae imposuisse, inquit PLINIUS, *lib. XXI*
Hist. nat. cap. 3; et LIPSIVS, lib. III de antiq. Lect. pag. 120. Ce-
 terum, de cantatricibus, psaltriis et saltatricibus, aliisque puel-
 lis, quae comissationibus interesse solitae sunt, passim constat,
 neque nulla harum exempla in his schedis occurrunt.

Quid ge- VIII. Difficile foret, omnes comissantium ritus speciatim de-
 neratim finire. Generatim comissatio dicebatur symposium, siue conui-
 dicatur uuium nocturnum. LAMBERTVS BOS, in exercitationibus philologicis,
 COMIS- pag. 118, ita expressius describit: *Est conuiuium lasciuum, et immo-*
 SATIO. *deratum, in quo ioci impudici, cantilenaefoedae, et saltationes ab*
honestate remotae, obtinebant, ita ut noctu ebrii, coronis redimiti,
cum facibus, armis, musicisque instrumentis, ad amicorum amico-
rumque fores saltandi cantandique gratia concurrerent, procaciter-
que lasciuirent, et non nunquam fores effringerent, in aedesque irrump-
perent. Pro diuersa uero sorte et conditione, itemque libi-
 dine personarum comissantium, diuersa etiam uoluptatis lu-
 xusque genera in iis obserues. Sic legimus, quasdam comif-
 sationibus prodigioso luxu sumtuque esse institutas; quales fuere
 prodigiosi M. Apicii, illius altissimi, ut Plinio uocatur, nepotum omnium
 sumtus. Gurgitis, quarum mentionem fecit SENECA, in libro de consolat.

ad

ad Helaiam, cap. x. Apicius, inquit, nostra memoria uixit, qui in ea urbe, ex qua aliquando philosophi, uelut corruptores inuenturis, abire iussi sunt, scientiam popinae professus, disciplina sua saeculum infecit. Cum sestertium millies in culinam congesisset, cum tot congiaria Principum, et ingens Capitolii uectigal, singulis COMISSATIONIBVS exorbuiisset, aere alieno oppressus, rationes suas tunc primum coactus inspexit, superfuturum sibi sestertium centies computauit, et, uelut in ultima fame uicturus, si sestertium centies uixisset, ueneno uitam finiuit. Quanta luxuria est, cui sestertium centies egestas fuit! Quid uero non pretiosum et luxuriosum de his Apicianis commissationibus cogitari potest? Sed erant etiam, De pau- ut fieri solet, cum mediocris, tum paupertinae fortis comif- pertinis fationes, in quibus nihilominus communia commissantium uita animaduertas. Sic PLAVIUS, in Stichus, Act. V Sc. II, usque commissationibus. ad VII, inducit homines seruos, ex indulgentia herorum fuorum, more Atheniensium, commissantes, i. e. ad coenam symbolis collatis condicentes, lauantes, potantes, amantes, atque saltantes, Vbi quidem unus ex seruis, Sagarinus: Quisquis praetereat, commissatum uolo uocari. Stichus uero: Nosmet inter nos ministremus. Hoc conuiuium est pro opibus nostris satis commodule, nucibus, fabulis, ficulis, olea in tryblis, lupuli comminuto crustulo. Sat est. — Quibus diuitiae domi sunt, scaphio, et cantharis, batiolis, bibunt; at nos nostro Samiolo poterio rameri uiuimus. Interim et tunc unus strategus, siue symposiarchus constitutus est huic commissationi, et more Graeco ad numerum cyathorum bibitum est, atque alter alteri propinauit, concinentes: Bene uos! Bene nos! Bene te, bene me, bene nostram Stephanium! Affuit et tibicen, qui daret modum, et lepidas cantationes inciperet. Euocata etiam amica est, quae accumberet, saltaret, lasciuiret. Quam tandem commissationem his uerbis finierunt: Intro hinc abeamus; nunc iam saltatum satis pro uino est. Vos spectatores, plaudite, atque ite ad uos commissatum! Lautioris uero commissationis exemplum suggerit Lautioris commissationis exemplum. PETRONIUS, cap. LXV; quem uide. Ita uero, si haec omnia colli-

colligamus, facile intelligimus, omnibus commissationibus quasi propria fuisse uitia, ebrietatem, lasciuiam, aut aliquando *ri-
xas turbasque*: de quibus nunc sigillatim agam.

De ebri-
etate co-
missanti-
um.

X. EBRIETAS quidem ita plerumque propria fuit comissa-
tioni, ut istae uoces κῶμος et μέθη, non solum saepius con-
iungantur, sed etiam, annorante SVIDA, κῶμος aliquando pro
μέθη ponatur. Sigillatim autem obseruo, eos potissimum
κωμαστας, et Latine *comissatores*, appellari consueuisse, qui iam
bene poti, aut aliorum conuiuiorum comporationumque
pertaesi, maioris quaerendae hilaritatis et explendae libidinis
causâ, comissatum ad alia uenerunt conuiuia. Sic apud PLAV-
TVM, in *Mostellaria*, Act. I Sc. III, Callidamates cum Delphio,
amica sua, incedens, et bene madens: *Illic*, inquit, *ubi fui*,
inde effugi foras. Ita me ibi male conuiui sermonisque rufum est;
nunc comissatum ibo ad Philolachetem, ubi nos hilaris ingenio et
lepide accipiet. Et Philolaches quidem bene accepit hominem
iam ebrium, iussitque accubare, et dari a Delphio cito can-
tharum circum; quanquam Callidamates interea praeebri-
tate aliquandiu ibi dormitarit. PETRONIVS etiam, ubi Trimal-
chionis lautio rem coenam descripserat, tandem, cap. LXV,
narrat, inter haec lictorem triclinii ualuas percussisse, ami-
etumque ueste alba, cum ingenti frequentia *comissatorum* in-
trasse, Habinnam nempe, Sequirum illius coloniae, qui ex
Scillae coena iam ebrius uenerat. *Ille autem*, inquit, *iam ebrius*,
uxoris suae humeris imposuerat manus, oneratusque aliquot coronis,
et unguento per frontem in oculos fluente, praetorio loco se posuit,
continuoque uinum et caldam poposcit. Delectatus hac Trimalchio
hilaritate, et ipse capaciorem poposcit scyphum. &c. Talem *ebrii*
comissatoris imaginem repraesentauit etiam Alcibiades, apud
FLATONEM, in *Symposio*, pag. 212 edit. Serr. Ibi enim narrat PLATO,
cum conuiuati essent Apollodorus, Glauco, Aristodemus, So-
crates, Phaedrus, aliique uiri sapientes, fuisse extra aedes au-
ditam uocem κωμαστών, *comissantium*, ac demum Alcibiadem
iam ualde ebrium accessisse. Ait enim, ἔξαιφνης τὴν ἀυλοῖον θύραν

κρημένην πολὺν ψόφον παραχρῆν, ὡς κωμαστῶν καὶ ἀυληρίδων Φωνὴν ἀκείν. i. e. *confestim uestibuli ostium, quod pulsaretur, magnam sonitum edidisse, et comissantium tibicinaeque uocem esse auditam.* Καὶ ἂν πολὺ ὑπερον Ἀλκιβιάδης τὴν Φωνὴν ἀκείν ἐν τῇ αὐλῇ σφόδρα μεθύοντος, καὶ μέγα βοῶντος, καὶ ἐρωδιῶντος. ὅπως Ἀγαθῶν; i. e. *neq. ita diu post auditam esse Alcibiadis uocem uehementer ebrii, et in aula clamantis magna uoce, et quaerentis, ubi nam esset Agatho?* Illum igitur, ait PLATO, a tibicina, aliisque affeculis, ductum, tandem ad coenaculi fores adsticisse, corona quadam ex hedera et uiolis confertim compacta redimitum, uittisque multis circumdatum; tum dixisse: Ἄνδρες χαίρετε! μεθύοντα ἄνδρα πάνυ σφόδρα δεῖξαθε συμπότην. — Ἀρχοῦτα ὑμῶν αἰρέματα τῆς πόσεως, ὥς ἂν ὑμῖς ἰκανῶς πῖητε, ἑμαυτὸν. Ἀλλὰ φερέτω, Ἀγαθῶν, ἅτι ἐστίν, ἔκπωμα μέγα. i. e. *Salute, uiri! Ebrium ualde hominem compositorem suscipite. — Ego me uobis principem comotationis, donec satis biberitis, exhibeo. Iube mihi, Agatho, poculum, si quod magnum adsit, huc afferendum.* Reliqua in ipso PLATONIS Dialogo legas. Similia refert PLUTARCHVS, in Alcibiade, pag. 1937, cum Anytus hospites non nullōs inuitasset, uocatum quoque Alcibiadem esse ad coenam; sed hunc uenire abnuisse. Μεθύουσιν δ' οἴκοι μετὰ τῶν ἐταίρων, ἐκώμασε πρὸς τὸν ἄνδρα, καὶ ταῖς θυραῖς ἐπίστας τοῦ ἀνδράνος, καὶ θεασάμενος ἀργυρῶν ἐκπωμαίων καὶ χρυσῶν πληρείας τραπέζας, ἐκέλευσε τὸς παῖδας τὰ ἥμισυ λαβόντας ἑκάδει κομίζειν πρὸς αὐτόν. i. e. *Domi uero cum sodalibus mensis uino, ad Anytum comissabundus iuit, foribusque triclinii adstant, et contemplatus aureis et argenteis refertas poculis mensas, pueros suos iussit dimidium eorum auferre, ac domum ad se deferre.* Recte igitur scripsit CASAVBONVS, lib. I de Satyr. Poesi, cap. 4, *comissantes aliquando prodiisse in coniuuali ueste, corollas capiti impositas, colloque appensas, habentes, pueris praecedentibus, qui funalia gestarint, fidicina denique praecedentibus, id quod ex sequentibus adhuc magis elucescet.*

XI. Nec uero mirum esse potest, si in LUCIANI *Erotibus*, pag. 912, κωμασταὶ exponantur δῆλοι ἐράσται, *manifesti amatores*; quia *santium, comis ad ama-*

De lasci-
uia comis-
antium,
comis ad ama-

tas puellas euntium, et cantionibus saltationibus que libidinem irritantium *comissantes non puduit identidem* κωμάζειν ἐπὶ τῇ ἀγορᾷ, καὶ ἐπὶ θύρας τῆς δαίνας. Si enim, quod TERENTIUS ait, sine Cerere et Baccho friget Venus; facile fieri potuit, ut eadem a Cerere et Baccho, h. e. ab epulis et comperatione magis incalesceret, nulla tandem pudoris et uerecundiae ratione habita. Sic PLVTARCHVS, in ἐρωτικῶ, pag. 753, de comissatore, amorem professo: Τίς οὖν ὁ κωμάων ἐστὶ, κωμάζειν ἐπὶ θύρας; ἄδειν τὸ παρακλαυσθῆναι; ἀγαδεῖν τὰ ἐκένια; παγυρατιάζειν πρὸς τὰς ἀντρασίδας; i. e. Quid uero prohibet, quin comissatum ipse eat ad fores (amatae puellae;) cantet carmen, (quod a fletu ad ianuam uocatur paraklausithyrum;) imagunculas sertis ornet; et omni conatu cum riuilibus decertet? Inde DONATVS, iam supra excitatus ad TERENTII Adelp. V, II, 8, annotauit, comissatoris esse, Superuenire ad scortum, et uociferari aliquid in iocularem strepitum. GELLIUS, lib. III, cap. 14, ex Atei Capitonis libro nono coniectancorum affert exemplum A. Hostilii Mancini, aedilis curulis, qui ex alio conuiuio uenit, tanquam comissator, ad aedes famosae meretricis, non, credo, tam animo ulterius potandi, quam lasciuendi, et libidinis explendae; quamuis a meretrice lapidibus fuerit depulsus. Is, inquit, Mancinus Mamiliae meretrici diem ad populum dixit, quod de tabulato eius lapide ictus esset, uulnusque ex eo lapide ostendebat. Mamilia ad tribunos plebis pronocauit; apud eos dixit, COMISSATOREM, Mancinum, ad aedes suas uenisse; eum sibi fas recipere non fuisse aede sua; sed, cum ui irrumperet, lapidibus depulsum. Tribuni decreuerunt, aedilem ex eo loco iure deiectum, quo eum uenire cum cōronario non decuisset. Atque ita, secundum Scholiasten Theocriti, ad III Idyll. τὸ κωμάζειν λέγεται ἐπὶ κατὰ νύκτα εἰς τὰς ἐρωμένας ἀπερχομένων. ὡς Ἀριστοφάνης ἐν πλάτῳ εἶπκε δ' ἐπὶ κώμον βαδίζειν. Κωμάσδω, ἀπέρχομαι πρὸς τὴν Ἀμαρυλλίδα, ἀποπειρασόμενος εὐτυχὴν δ' οἰδῶν καὶ λόγων τῶν ἐπὶ τῷ συντηρότων. i. e. Κωμάζειν, siue comissari, dicitur de iis, qui noctu ad amatas puellas abeunt. Sicut Aristophanes in Pluto: Videtur comissatum ire. Κωμάσδω. (apud Theocritum, Aeolice pro κωμάζω,) i. e. eo ad Amarylli.

ryllidem, sollicitaturus illam cantionibus et sermonibus ad id insti-
gantibus. Quod uero attinet ad locum ARISTOPHANIS, ex
eius Pluto, u. 1041, excitatum, integer is est: εἶνε δ' ἐπὶ
κῶμον βαδίζω. XP. φαίνεται. σέφαιεν γε τοι καὶ δῶδ' ἔχων
πορεύεται. i. e. *Mihi uidetur iturus comissatum.* CHR. Apparet:
nam coronam gestat, et facem. Vnde liquet, comissatum
euntes etiam coronas gestasse, et faces. Vt chartae uero
parcam, parcius nunc quoque de saltationibus et cantionibus
amatoris, et libidinem magis excitantibus, quibus usi sunt
comissantes, dicam. Ipse CICERO, Philipp. v, cap. 6, co-
missatores cum saltatoribus citharistisque coniungit. Saltatores,
inquit, citharistas, totum denique comissationis Antonianae cho-
rum in tertiam decuriam iudicum scitote esse coniectum. PETRO-
NIVS, cap. xxiii: Refectum est conuiuium, et rursus Quartilla ad
bibendum reuocauit. Adiuuit hilaritatem COMISSANTIS cymbali-
stria. Intrat cinaedus, homo omnium insulsissimus, et plane il-
la domo dignus, qui, ut infractis manibus congemuit, carmina
effudit. GELLIVS, lib. xviii, cap. 9: Venerat ad eandem coenam
Antonius Iulianus, rhetor. — — Is, ubi eduliis, (i. e. pri-
mae mensae) finis, et poculis mox ac sermonibus (i. e. comissa-
tionis,) tempus fuit, desiderauit exhiberi, quos habere cum ado-
lescentem sciebat, scientissimos utriusque sexus, qui canerent
uoce, et qui psallerent, ac postea, quam introducti pueri puellae-
que sunt, iucundum in modum ἀναγκαστικὰ pleraque, et Sapphi-
ca: et poetarum quoque recentium ἐλεγεία quaedam erotica, et
uenusta, accinerunt. Huc adeo pleraeque Odae Anacreontis
pertinent; e quibus uel unicam sextam, quae, uiris erudi-
tis recte censentibus, inscribitur κῶμος, i. e. *cantio comissan-
tium*, et cuius posteriores uersus supra produxi, iam inte-
gram huc referam:

Στεφάνης μὲν προτάφοισι,
ῥ' ἄδινος συναμύσαντες
Μελύομεν ἀθρᾶ γελῶντες.
Ἴπὸ βαρβίτου δὲ κούρη,

Coronas quidem temporibus
Roseas simul aptantes
Inebriamur, suauiter ridentes.
Ad barbiton uero puella

Καταπίσσει βρόντας
 Πλουάμοις Φέρεσα Θύραξ,
 Χλιδανός Φυρος χορέυει,
 Ἄβροχαίτης δάμα κῆρος
 Στομάτων ἀδύ πνεύων,
 Ἐστὰ πηκτιδῶν ἀθύρων,
 Προχέει λίγειαν ὀμφάν.
 Ὁ δ' ἔρωσ ὁ χρυσοχαίτης
 Μετὰ τῆ καλῆ Λυαίᾳ,
 Καί τῆς καλῆς Κυθήρης.
 Τὸν ἐπήρατον γεραμῶς
 Κῶμον μέτεσι χαίρων.

*Hederaceis plenos
 Comis ferens thyrsos,
 Delicatulis malleolis saltat.
 Mollique caesarie simul puer,
 Ore suauiter spirante,
 Ad panduram ludit;
 Fundens elegantem uocem.
 Ipse demum Amor auricomus,
 Vna eum pulchro Lyaeo,
 Vna cum pulchra Venere,
 Pergratam senibus
 Comissationem ingreditur lactus.*

Hinc adeo usu uenit, ut, notante HESYCHIO, κῶμοι apud Graecos aliquando etiam ἀσεληγῆ καὶ πορνικὰ ἄσματα, itemque συμποσίας ᾠδᾶς, adhaec εἶδος ὀρχήσεως, designent. ZONARAS, ad Canon. III Concilii Constantinopol. in templo Sanctorum Apostolorum habiti, apud Beueregium, T. I Synod. pag. 338: Κωμάζειν ἐστὶ τὸ μετὰ ἀυλῶν καὶ κιθάρᾶς καὶ ᾠδῶν τὸν οἶνον πίνειν. h. e. κωμάζειν est, uinum, adhibito tiliarum ac citharae sono et cantibus, bibere. Ex his uero, similibusque ueterum testimoniis, cognoscimus, quam uere κῶμον, siue comissationem, descriperit SVIDAS: κῶμός ἐστι μεθυστικὸς χορὸς ἐγχερονίζοντος τῆ οἴνου ἐπιθίζων τὴν ἡδυστάθειαν, καὶ θείατρον ἀρχαῖον ποιῶν τὸ συμπόσιον, κυμβάλοισι τισι καὶ ὄργανοις καταθέλων τὰς δαιτυμίας. h. e. Comessatio est chorus ebriofus, uino morante, (et non per uomitum reiecto,) uoluptatis amorem irritans, et conuiuium indecorum spectaculum reddens, ac cymbalis quibusdam, aliisque instrumentis musicis, demulcens conuiuias.

De rixis, et conuiciis, tur-
 bisque conuiciis.
 XII. Sed et rixantium, et inter se contendentium, tumultuantiumque comissatorum profant exempla. Quanta enim ebrietas alios hilaritate, tanta alios iracundia, perfundit, ita ut alii ebrii risu soluantur incondito; alii inconfolabili moerore plorent; alii audaciores et proteruiores facti temere aliquando in conuicia, mutuaque ruant perniciem. Hinc

EVRI-

EVRIPIDES: πλήγας ὁ κῶμος λείδορόν δ' ἕξειν φέροι. i. e. *Plagas commissatio iniuriamque contumeliosam excitat.* Scilicet tales commissatores aliquando non contenti apud aliquem coenasse et potasse, nocte identidem turmatim per vias publicas uagabantur; inde STYCKIUS, in *Antiquitatibus conuiuialibus, lib. 1, cap. 10,* ad uerbum κωμάζειν explicandum applicat hoc Germanorum, *Gassatum geben.* Immo, quod noctu aliquando commissantes, idque armati, foribus effractis, in aedes amicorum irruerint, intelligimus ex HELIODORO, *lib. III, pag. 192:* Ἐπειδὴ μέσαι νύκτες ὑπνωτὴν πόλιν ἐδάπτιζον, ἕοπλος κῶμος τὴν οἰκῆσιν τῆς χαρικλείας κατελάμβανεν. — Οἱ δὲ μέγα τι καὶ ἀθρόον ἰμωδῆσαντες καὶ δούλωτων ἀσπίδων τὴς κατὰ μικρὸν διδομένους ἔμβροτήσαντες, ὑπὸ λαμπρίων ἐισήλαιτο εἰς τὸ δαμάτιον, καὶ τὴν χαρικλείαν ἀραρπάξουσιν. h. e. *Cum mediae noctes somno urbem mergerent, globus commissantium armatus aedes Chariclime occubabat. Qui subito ingenti clamore edito, et sonitu scutorum iis, qui paululum sentiebant, perterrefactis, cum facibus accensis irruerunt in domunculam, Charicliamque rapiunt.* Sic CICERO, *lib. III in Verrem, cap. XI,* ubi Verris commissationes commemorat: *Erant, inquit, Verris conuiuia cum maximo clamore atque conuicio, non nunquam etiam res ad manus atque ad pugnam ueniebat.* Iste enim praetor seuerus ac diligens, qui populi Romani legibus nunquam paruisset, illis diligenter legibus, quae in poculis ponebantur, obtemperabat. Itaque erant exitus eiusmodi, ut alius inter manus e conuiuio, tanquam praelio, auferretur; alius tanquam occisus relinqueretur; plerique ut fusi sine mente ac sine ullo sensu iacerent; quisuis ut, cum adspexisset, non se praetoris conuiuium, sed ut Cannensem pugnam nequitiae, uide-re arbirraretur. Ex eius modi pugnis et litibus commissantium, docente POLLUCE, *lib. III, cap. 4,* certa species ὀρχήσεως, siue saltationis, nomen nacta est, ut ὀρχησις κωμαστικὴ appellaretur, μάχην καὶ πλήγας ἔχουσα. Sed et PLVIARCHVS, in *Eroticis, pag. 772,* refert, Melissi filium, Actaconem, formae uenustate et pudicitia omnes suos aequales superasse, amatumque

que esse a plurimis, maxime ab Archia: hunc, cum Actaeo-
 ni non persuadere potuisset, ut sibi se daret, ui rapere pue-
 rum aggressum, atque fodalium et seruorum turba stipa-
 tum, ἐπιχωμάσαι ἐπὶ τῆν οἰκίαν τῆ Μελίσσης, *comissatum uenisse*
in Melissi domum; reluctantibus autem patre et amicis, ac ui-
 cinis quoque accurrentibus, et eripere puerum nitentibus,
 Actaeonem, dum utraque pars ad eum se traxerit, interiūs-
 se, et maiora inde mala accidisse. Recte ergo huc pertinet
 illud PROVERBIOR. cap. XX, I: Ἀκόλαστον ὄνος καὶ ὑβριστικὸν μέθη.
 h. e. *Luxuriosa res unum, et tumultuosa ebrietas*. Et cap. XXIII,
 29: *cui uae! cui rixae? cui foucae? Cui sine caussa uulnera?*
Cui suffosso oculorum? Nonne bis, qui commorantur in utero, et stu-
dent calicibus epotandis?

An, et
 quomodo
 comissa-
 tiones dis-
 tinguan-
 tur a con-
 uuiiis et
 composita-
 tionibus?

XIII. Superest quaestio breuiter excutienda, an et quod-
 nam discrimen intercesserit, inter κῶμον, siue *comissionem*,
 et inter *conuiuium*, atque *comotationem*? Ista enim nomina
 non raro inter se permisceri, saepius tamen distingui, ob-
 seruamus. Distinguit CICERO, pro M. Coelio, cap. XV: *Accu-*
satores quidem libidines, amores, adulteria, actas, (i. e. com-
potationes in actis, siue littoribus, celebratas,) conuiuia, co-
missiones, cantus, symphonias, nauigia, iactant. Distinguit
 LIVIUS, lib. XXX, cap. 7: *Huius rei ignarus Demetrius: quin*
comissatum, inquit, (e conuiuio) ad fratrem imus, et iram
eius, si qua ex certamine respicit, simplicitate et hilaritate nostra
lenimus? Perseus ianuam obserari iubet, et ex parte superiore ae-
dium, uersisque in uiam fenestris, commissatores tanquam ad cae-
dem suam uenientes, aditu ianuae arcet. Demetrius, per
unum, quod excluderetur, paulisper uociferatus, in conuiuium
redit. Et cap. 9, Perseus ad Demetrium, fratrem: *Conui-*
uam me tibi committere ausus non sum? commissatorem te cum ar-
matis uenientem recipiam? Distinguit etiam TERVILLIANVS,
 de poenitentia, pag. 560: *Nullis conuiujs celebres, nullis comissa-*
tionibus congrues. Superledeo alia huius generis loca con-
 gregere. Verum sic puto, *comissionem* quidem *comotationem*-
 que

que intempestiuam, et cum luxuria coniunctam, etiam esse conuiuium; ac conuiuii nomen omnino latius patere, nec semper in uitio poni: cum etiam moderata et honesta fuerint conuiuia, nec coenae temper cum *comissationibus* immoderatis et lasciuis comotationibus, immo aliquando ne cum mensis quidem secundis, coniunctae. Sic ipse CICERO, *lib. VIII ad famil. epist. XXIII*, commendat conuiuia, neque ea in uniuersum ad uoluptatem refert; sed ad *communitatem uitae atque uictus, remissionemque animorum; quae maxime sermone efficiatur familiari, qui sit in conuiujs dulcissimus: ut sapientius Romani, quam Graeci, hi συμπίσιαι, aut σύνδειπνα, i. e. comotationes et conuocationes; Romani conuiuia, uocant, quod tum maxime simul uiuatur.* Conf. idem CICERO, *de senectute, cap. XIII, et XIII.* Sic PLUTARCHVS, *lib. V Sympos. in praef. pag. 672*, tradit, in conuiujs urbanos atque bellos homines statim a coena ad colloquium, uelut ad secundas mensas, se conferre. Etiam Domitianum, Imperatorem, frequenter conuiuatum esse sine comissatione, narrat SVETONIVS, in *uita eius, cap. XXI: Lauabat, inquit, de die, prandebatque ad satietatem; ut non temere super coenam, praeter Matianum matrum, et modicam in ampulla potiunculam, sumeret. CONVIVABATUR frequenter, ac large; sed paene raptim, certe non ultra solis occasum, nec ut postea COMISSARETUR.* Si quando igitur comissationes etiam ad conuiuia et symposia referuntur, nomina haec laxius sumuntur, ut etiam nocturna illa et immoderata, atque lasciuia, conuiuia denotentur. Sic THEODORETVS, Cyri Syriae opidi Episcopus, in *Graecarum affectionum curatione, comissationes refert ad conuiuia: κωμίζειν τινες εἰσθασιον ἐν συμποσίαις; καὶ αἰχρῶς ἀσματι καταπολοῦναι τὴν γλῶσσαν. h. e. Solent non nulli in-conuiujs comissari, et linguam turpibus cantilenis polluere.* Atque ante hunc CLEMENS ALEXANDRINVS, qui a fine saeculi secundi floruit, *lib. II Paedag. cap. 4: Ἀβέσσω δὲ οὐ μὴ τῆς λογικῆς ἐνωχίαις, ὁ κῶμος. ἢ ὁ μὲν γὰρ ἐστὶ μαθησιακὸς ἀνὴρ, ἄλλος ἐρωτικῆς ὁρμῆς, ἢ ἡ ἀδημονία ὁ κῶμος. i. e. A conuiuio rationali*

GALAT. V, 21; et I PETRI III, 3: e quibus nunc potissimum seligo locum PETRINVM, modo designatum:

Ἀρετὸς γὰρ ἡμῖν ὁ παρεληλυθὸς χρόνος τῆ βίης, τὸ θέλημα τῶν ἔθνων κατεργάσασθαι, πεπορευμένως ἐν ἀσελείαις, ἐπιθυμίαις, οἰνοφλυγίαις, κΩΜΟΙΣ, πότοις, καὶ ἀθεμίτοις ἰδωλολατρείαις.

EX INTERPRETATIONE DESID. ERASMI:

Sat enim est nobis, quod antea acto uitae tempore uoluntatem gentium patrauerimus, cum ambularemus in lasciuis, concupiscentiis, uinolentiis, COMISSATIONIBVS, et nefariis simulacrorum cultibus.

Nolo repetere omnia, et pluribus explicare, quae de aliis huius loci uerbis, in *Curis philologicis et criticis* iam succincte annotauit IO. CHRISTOPHORVS VVOLFIVS, de re sacra et literaria optime meritus. Bene obseruauit uir beatus, in his diui PETRI uerbis recte retineri has uoces, ἡμῖν, et τῆ βίης, etsi ex quibusdam codicibus exciderint; nec opus esse, ut cum HALLETO, Anglo, pro ἡμῖν legatur ἡμῖν, licet hoc pronomen secundae personae alii quidam codices exhibeant, Syrusque interpres exprimat: cum uulgata lectio satis apte per κοῖνωσις exponi possit, quasi diuus Apostolus et ipse olim cum iis uixerit, qui ante lumen christianae religionis iisdem in rebus se accomodarint ad uoluntatem *ethnicorum*. Ostendit praeterea, loquendi formulam, πορεύεσθαι ἐν ἀσελείαις, pro *uiuere lasciuie*, non ex Hebraismis esse arcessendam, sed Graecis etiam apud ipsum Platonem familiarem; adhaec, nec ad soloecismum referendum esse, quod participium πεπορευμένως non respondeat casui tertio pronominis ἡμῖν, cum ita et alii Graeci ament loqui, ut accusatiuus sequatur infinitiuum. Illud uero nunc praecipue considerandum esse censeo, quod diuus PETRVS satis causae habuerit, quare κόμωσις, siue *comissiones*, retulerit inter crassiora peccata et uitia hominum, quae quidem uoluntati paganorum, christianae religionis expertium, minime autem sanctissimae uoluntati ueri DEI, conueniant; siue expendamus, *comissantes* ad *comissantes*

fationes suas Bacchum, Venerem, Cupidinem, aliaque commentitorum deorum numina, inuocasse, eorumque honori libasse, et laudes cantasse; siue animaduertamus, eiusmodi comissiones, uel cum ebrietate, uel cum omnis generis lasciuia et libidine, coniunctas fuisse, uel aliquando etiam in meras lites, conuicia, et caedes, exiisse. Haec enim omnia plurimis istis Graecorum Romanorumque comissionibus communia fuisse, superiore capite copiosius demonstrauit. Luculenter adeo exposuit AMBROSIVS, Mediolanensis Episcopus, qui quarto post CHRISTVM natum saeculo floruit, aut quisquis alius Pater istius aevi commentarios in omnes PAVLI epistolas conscripsit, quid adhuc suo tempore per κώμης intellexerit; cum in *comment. ad Rom. XIII, 13*, haec annotarit: *COMISSATIONES sunt luxuriosa conuiuia, quae aut collatione omnium celebrantur, aut uicibus solent a contubernali- bus exhiberi, ut neminem illic pudeat aliquid inbonesse dicere, aut facere: quia unusquisque praesumit, quod suum conuiuium sit. Solent enim in aliena mensa pudore coerceri; sed hic ad hoc conuenitur, ut foeda illic congeratur copia uini, ut incitetur libidinis diuersa uoluptas. Idcirco euitanda praecipit Apostolus huiusmodi conuiuia.* Quis uero non intelligit, ante omnia diuinum illum deorum fictorum cultum et libationem inter po- cula, de qua *sect. v, Cap. I*, dixi, non potuisse non-Christia- nis execrabilem esse? Vnde obseruamus, uideri quidem li- cuiisse aliquando interessè conuiuiis paganorum, moderatis nempe et honestis; I CORINTH. X, 27; neutiquam epulis in ho- norem deorum publice celebratis, et aliis priuatis comissioni- bus, in quibus, praeter alia detestanda peccata, locum habebat ἀθέμιτος εἰδωλολατρεία, cuius meminit PETRVS, et nefa- ria illa blasphemia, quam innuit EYSEBIVS CAESARIENSIS PAM- PHILI, qui etiam sub saeculi quarti initium uixit, *lib. VII de mandato domini, pag. 118, T. I inter opera SIRMONDI*, *Negant CHRISTVM*, inquit, *non solum hi, qui in persecutione negant; Siquidem nec, qui confitentur in persecutionibus, ipsi soli sunt,*
qui

qui consententur. Sed descendamus ad negotia, et fugiamus irreligiositatem. — Quis autem et alius negabit CHRISTVM? Cum aliquis uocatus fuerit ad coenam gentilium, et perrexerit; (necdum enim hoc prohibitum est,) uinum autem uiderit a coenante in terram effundi et libari, et accenso blasphemia ab his, qui ea, quae sunt Domini, ingrata manducant, coeperint blasphemare in DEVM; ille autem, ut Herodes, propter discumbentes fuerit confusus, et tacuerit, non ponens ante oculos suos CHRISTVM, negat profecto, quem non respondens confitetur. Sed etiam aliae, ut dixi, non minus graues erant causae, ob quas commissationes nocturnae aduerfarentur religioni Christianae: quia nempe, quod iam supra, cap. I, sect. x, xi, et xii, declaravi, eae plerumque cum temulentia, cum lasciuia, et cantilenis, saltationibusque amatoriiis, aliisque uoluptatum generibus, erant coniunctae. Neque dubito, quin diuus PAVLVS, I THESSAL. V, 6, 7, respexerit mores commissantium, cum dixerit: Omnes enim uos filii lucis estis, et filii diei: non sumus noctis, neque tenebrarum. Igitur non dormiamus, sicut et ceteri; sed uigilemus, et sobrii simus. Qui enim dormiunt, nocte dormiunt: et qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt. Nos autem, qui diei sumus, sobrii sumus. Hinc THEOPHYLACTVS, ad GALAT. V, 21; Κάμοι τὰ μεθύοντων μετ' ἑρῶν ἄσματα. i. e. Κάμοι, siue commissationes, sunt temulentorum ebriosorumque lasciuiae, et contumeliosae cantilinae. CLEMENS ALEXANDRINVS, lib. II Paedag. cap. II, pag. 154: Οἱ δὲ καλοδαίμονες, αἱ μακαριστὸν ἠγῶνται εἰς τὴν ἀκρασίαν τὴν περὶ τὰ συμπόσια. ἂν εἰς τὸ εἶναι εὐδὲν ἄλλο, ἢ κόμος, κραιπάλη, θαλασνεία, ἀκρασία, ἀμίδες, ἀργία, πόσις, i. e. Infelices et miseri sunt, qui intemperantiam, quae in computationibus uersatur, uitam beatam esse existimant: quorum uita quidem nihil est aliud, quam commissatio, crapula, balnea, remetum, matulae, otium, potus. Quare, referente AVRELIO VICTORE, in Epitom. cap. XXXVIII, IO, THEODOSIUS uinolentiam usque eo detestatus est, ut prohibuerit legem in ministeria lasciuia, psalteriasque, commissationibus adhiberi. Inde et multa piorum Patrum primae Ecclesiae reperiuntur loca,

ca, quibus execrati sunt *comissiones gentium*, et ab iis reuocaverunt christianos. Sed et in *Sacris canonibus* saepe tales *comissiones* iis interdictae sunt. u. g. in *Codice Canonum Ecclesiasticorum Dionysii exigui*, (in Voelli et Iustelli collect. t. I, pag. 108,) ex *Canonibus Concilii apud Laodicam Phrygiae congregati*, tit. CLVII, decretum est, *Non congruere penitus christianis interesse comissionibus*. Item, pag. 155, ex *canonibus Synodi apud Carthaginem, sub Honorio et Theodosio, Impp. celebratae*, Tit. LX, de *paganorum conuiuiis auferendis*: illud etiam petendum, ut, quae contra *praecepta diuina*, *conuiuia multis in locis exercentur*, quae ab errore *gentili attracta sunt*, — uetari talia iubeant: maxime cum etiam in *natalibus martyrum* per non nullas *ciuitates*, et in *ipsis locis sacris* talia committere non reformident. Quibus diebus etiam, quod pudoris est dicere, *saltationes sceleratissimas per uicos*, atque *plateas*, exercent; ut *matronalis honor*, et *innumerabilium feminarum pudor*, deuote uenientium ad *sacratissimum diem*, *iniuriis lasciuientibus appetatur*, ut etiam *ipsum sanctae religionis peno fugiatur accessus*. Cuiusmodi *Constitutiones* etiam adhuc inter *CAROLI M. et LUDOUICI PII, Imperatorum, Capitularia* obseruare licet. Quin et iam olim ipsi quoque prudentiores et honestiores pagani detestati sunt tales *comissiones*. Certe ipse *CICERO* Latina nomina *comissatoris* et *comissionis* semper in uitio ponit, grauissimisque aliis malis annumerat. u. g. *Orat. pro Murena*, cap. VI: *Nullum turpe conuiuium, non amor, non comissatio, non libido, non sumtus, ostenditur; et, cum ea non reperiantur, quae uoluptatis nomen habent, quaeque uitiosa sunt; in quo ipsam luxuriam reperire potes, in eo te umbram luxuriae reperiturum putas?* Idem, *Orat. II in Catil. cap. V*, de quibusdam *perditis hominibus*: *Quod si in uino et alea comissiones solum, et scortia, quaerent; essent illi quidem desperandi; sed tamen essent ferendi: hoc uero quis ferre possit, inertissimos homines fortissimis uiris insidiari; stultissimos prudentissimis; ebrios sobriis; dormientes uigilantibus; qui mihi accubantes in conuiuiis complexu mulieres impudicas, uiuo languidi, conferti cibo, redimitti fertis,*
uiguen-

unguentis obliu, debilitati stupris, eructant sermonibus suis caedem bonorum, atque urbis incendia. Idem, pro M. Coelio, cap. xv: Accusatores quidem libidines, amores, adulteria, actas (i. e. conuiuia in actis, siue litoribus, celebrata) conuiuia, commissationes, cantus, symphonias, iactant. Idem, Philipp. v, cap. vi: Saltatores, citharistas, totum denique commissationis Antonianae chorum in tertiam decuriam iudicum scitote esse coniectum. Adde SENECAM, epist. li: Illic uidere ebrios per litora errantes, et commissationes nauigantium, et symphoniarum cantibus perstreptentes lacus, et alia, quae uelut soluta legibus luxuria non tantum peccat, sed publicat, quid necesse est?

II. Sicut autem diuus Apostolus PAVLVS, ad ROMAN. xiii. De aliis 13, et ad GALAT. v, 21; ita similiter diuus PETRVS hoc loco quibusdam collocat inter alia uitia aequae crassa, quae repugnant uoluntati diuinae, et quae partim cum commissatione sunt coniuncta, partim etiam extra eam sunt. Sic nominat ἀσελγείας. Quae uox late patet, et ad omnia se extendit, quae lasciuie, libidinosae, petulanterque, fiunt, et quibus abscondendis nulla satis atra nox est, uti Seneca loquitur, lib. i natur. Quae est, cap. xvi. Vide b. IO. OLEARIVM, in Exercitat. philolog. Graecum epistol. Dominical. Textum concernentibus, pag. 7. Etiam uir celeberr. IO. CONR. SCHVVARZ, in comment. Critic. et philol. linguae Graecae N. T. obseruauit, exemplisque probauit, ἀσελγείαν non solum notare lasciuiam et libidinem inhonestam in feminas, uti apud POLYBIVM lib. x, cap. 35; sed etiam omnem iniuriarum et petulantiae libidinem effrenem, indeque profecta facinora, uti apud eundem POLYBIVM, lib. v, cap. 8, et lib. viii, cap. 9, ubi sermo est de ueneficiis Philippi. De tali iniuriarum libidine hac uoce etiam usus est DEMOSTHENES, in initio orat. in Midiam de alapa: Τὴν μὲν ἀσελγείαν καὶ τὴν ὕβριν, ἢ πρὸς πάντας ἀεὶ χρεῖται Μειδίας, ἅδινα ἀγνοεῖν ἄομαι. i. e. Qua petulantia et contumelia semper in omnes utatur Midias, neminem ignorare puto. Ad quem locum LIBANIVS, scholiastes, tradit, quosdam dicere, Demosthenem hic nouum attulisse nomen

et

et ἀσελγείαν hic accepisse pro ἀσχερογία, flagiti, et foeda actione. Tum pergit: Φαμέν δε καὶ ἡμεῖς, ὅτι ἀσελγῆς λέγεται ὁ μὴ μετέχων μήτε δικαιοσύνης, μήτε ἀρετῆς. Σέλγη γάρ ἐστι μία πόλις τῆς παμφιλίας, ἐν ἣ πάντες δίκαιοι ἦσαν, καὶ ἀρετῆς ἀνάμεσοι. ἀσελγῆς οὖν ὁ μὴ μετέχων τῆς Σέλγης. i. e. *Afferimus autem nos quoque, dici ἀσελγῆ eum, qui et iustitiae et omnis virtutis sit expers. Selge enim est quoddam Pamphiliae opidum, in quo omnes iusti fuerunt, et virtute referti. Ἀσελγῆς, igitur, qui Selges est expers.* Non nulli, in uoce ἀσελγεία, non a ερητικόν, siue priuatiuum, sed ἐπιτατικόν, seu intensiuum, agnoscunt, opinantes, nomen hoc ab alio opido Pisidiae descendisse, cuius incolae luxus nomine fuerint infames, unde ἀσελγῆς ualde luxuriosi et lasciuui dicantur. Priori tamen sententiae magis accedit CELLARIUS, in *Geogr. antiq. T. II, lib. III, cap. 4, et II.* Mihi uidetur Germanorum uerbum, *schwelgen*, i. e. *belluari*, (quod *WACHTERVS*, in Glossario dicit proprie esse, *absorbere*, a uoce Anglo-Sax. *Schwalg*, et *suelzur*, baratrum,) cum uerbo ἀσελγῆσαι quandam cognationem habere. Porro designat diuus PETRVS ἐπιθυμίας, nempe prauas prauarumque rerum cupiditates; uti MARCI III, 19; et II ad TIMOTH. III, 6. CLEMENS ALEX. *lib. I Paedag. cap. XIII*, ait: τὴν μὴ ἐπιθυμίαν ὀρεξίμω ἀπειθῆ λέγω. i. e. *Cupiditatem dico appetitionem, quae non paret rationi.* Huiusmodi autem cupiditatibus tanto magis indulgebant homines, qui extra CHRISTVM erant, cum nescirent, aut non cogitarent, ἐπιθυμίαν esse peccatum. Rom, vii, 7. Adhaec refert huc diuus Apostolus οἰνοφλυγίας, i. e. secundum uulgatam, *uolentias*, ab οἶνοφλυξ, *uinosus*, *uini auidus*, *uinum eructans*; ex οἶνος, et φλύξ, uel φλύξω, *bullio*, siue, ut auctor *Etymologici Magni*; φλύω, ὁρμηρὸς πρὸς τι ἔχω. OECYMENIUS exposuit τὰς ἐπιθυμίας οἶνον ἀκρατεῖς ὀρμάς. Utitur hac uoce AELIANVS, *Var. Hist. lib. III, cap. 13*: *Βυζαντίας δὲ δεινὸς οἶνοφλυγίας ὄντας ἐνοικεῖν τοῖς καπηλείοις, ὁ λόγος ἔχει.* -- Ὡς ἐν ταύτῳ τὸς βυζαντίας διαπλην αἰτίας φέρεσθαι, καὶ οἶνοφλυγίας, καὶ προσαγωγείας. i. e. *Byzantios ualde uino deditos fama fert, cauponas frequentare.* Itaque

ἐπιθυμίας.

οἰνοφλυγίας.

et

duplicem eodem facto sustinent culpam Byzantii, et temulentiae, et prostitutionis. PLVTARCHVS, qui alibi etiam uoce, *ὄνοφλυγία*, utitur; in libello de *garrulitate*, pag. 583, pro ea uideatur ponere *ὄνωσις*; et *ὄνώσεως* quidem ac *μέθης* hoc discrimen tradit, ut *ὄνώσει ἀνεσις, μέθη δὲ, Φλυαρίαν*, h. e. *uinositati leuitatem, ebrietatis uero futilitatem*, tribuat. Praeterea diuus PETERVS inter res uitiosissimas connumerat *πότος*, i. e. *composita-pότοι*. quae quidem etiam cum *κάμους*, siue *comissationibus*, erant coniunctae; non minus tamen compositationes intempestiuae etiam extra comissationes aduersabantur uoluntati diuinæ, si quando inducerent ebrietatem, et tempus saepe *μωρολογίας* et *ἀσχρολογίας*, *stultis* et *turpibus sermonibus*, perderent. Teste enim PLVTARCHO, de *garrulitate*, *Φιλόσοφοι τὴν μέθην λέγονται εἶναι λήρησιν πάρενοι*. i. e. *Philosophi aiunt, uaniloquentiam in uino esse, καὶ ἡ μωρολογία μέθην ποιεῖ τὴν ὄνωσιν, et stuliloquentia ex uinositate facit ebrietatem.* Interim idem PLVTARCHVS, de *puer. ed.* dum recenset peccata iuuenibus familiaria, coniungit eisdem *πότος* cum *κάμους*: *Τὰ δὲ τῶν ἤδη νεανισκευμένων ἀδικήματα πολλακίς ὑπερφυᾶ γίνεται, καὶ ὀρέγλια, ἀμετρία γαστρός, κλοπαὶ πατρῶν χρημάτων, καὶ κῆροι, καὶ κάμους, καὶ πότοι, καὶ παρθένων ἔρωτες, καὶ γυναικῶν ὄνοφθορίων γαυστῶν* i. e. *At iam ex ephebis egredientium peccata sacpenumero ingentia sunt et atrociora: ingluuius uentris, furta pecuniae paternae, alea, comissationes, potationes, uirginum amores, nuptiarum adulteria.* B. GERHARDVS *ὄνοφλυγίας* de uitioso habitu et affectu; *πότος* uero de potandi actu, interpretatur. HVGGO GROTIUS, ut *πότος* magis distingueret a *uolentiis*, illos exponit per *affidua conuiuia*, siue *συμπόσια*, quae, quamuis absit etiam ebrietas, culpa tamen non careant. Sic *πότος* in deteriore parte sumi a LXX Interpretibus, GENES. XXXX, 20; IUDIC. XIII, 10. 12. 17, pluribusque aliis locis. Tandem diuus PETERVS, tanquam summam et compendium omnium crassiorum peccatorum, paganis communium, commemorat *ἀθέμιτες εἰδωλολατρείας*, i. e. *iniustos, siue nefarios cultus falsorum deorum.* Recte coniecit GROTIUS, respici hic πο-εἰδωλο-
tis-λατρείας.

simum speciem idololatriæ, adesse sodalitiarum συσσιτίαις, de quibus decerpta falsis diis dabantur, et libabantur. Quin et in priuatis comotationibus ac comissionibus huiusmodi idololatriam locum habuisse, iam supra copiose ostendi; cum non solum Baccho, Veneri, aliisque diis, sed et geniis Principum, libaretur, et aliquando etiam deorum imagines et idola eum in finem afferrentur, et honorarentur. Istiusmodi εἰδωλολατρεία hic dicitur ἀβέυτος, i. e. iuri aduersa, iniusta, nefaria; quia iniustum et nefarium erat, eum honorem, qui soli DEO VERO debebatur, tribui fictis numinibus deorum, et principum. Componitur ista uox ex α σερτινῶ, et adiectiuo, βέυτοι, quod est a βέυς, iustitia, et legitur apud PARTHENIVM, in Eroticiis, cap. VIII. RAPHELVS, in annotat. ex Xenophonte, obseruauit, Xenophontem, Cyropaed. lib. I, pag. 21, ἀβέυτα εὐχομέναις eos dicere, qui contra uoluntatem diuinam aliquid petant. Merito autem CALOVIUS, in Bibliis illustratis ad h. l. reprehendit GREGORIVM DE VALENTIA, lib. II. de Idol. Cap. VII, pag. 718, qui ex hoc s. PETRI loco inepte colligere uoluerit, dari utique quendam licitum idolorum cultum.

Comparatio νό- III. Non possum, quin in fine huius sacri argumēti afferam adhuc elegantem comparationem κώμου, siue comissionum, siue tionum paganorum, cum coenis et agapis ueterum Christianorum, COMISSA- quam exposuit TERTVLLIANVS, in Apologetico aduersus gentes, TIONVM cap. XXXVIII. Coena nostra, inquit, de nomine rationem suam pagano- ostendit; uocatur ἀγάπη, id quod dilectio penes Græcos est. - Nil uilitatis, nihil immodestiae, admittit. Non prius discumbitur, cum A GAPIS ueterum Christianorum, ueterum Christianorum, quam oratio ad DEVM praegustetur. Editur, quantum esuriētes capiunt; bibitur, quantum pudicis est utile. Ita saturantur, ut qui meminerint, etiam per noctem adorandum DEVM sibi esse. Ita fabulantur, ut qui sciant, Dominum audire. Postquam manualet, et lumina, ut quisque de scripturis sanctis, uel de proprio ingenio, potest, prouocatur in medium, DEO canere. Hinc probatur, quomodo biberit. Aequē oratio conuiuium dirimit. Inde disceditur, non in cateruas caecionum, neque in classes discursi-

fationum, nec in eruptiones lasciviarum; (quibus tribus denominationibus designantur κῶμοι, siue comissationes, paganorum:) sed ad eandem curam modestiae, et pudicitiae, ut qui non tam coenam coenauerint, quam disciplinam. Huc etiam facit, quod CLEMENS ALEXANDRINVS, lib. II. paedag. cap. III, pag. 165, loco κῶμων, et comissationum paganorum, quas nouerat foedis, et idololatricis, amatorisque cantilenis, atque instrumentis musicis, frequentari, commendat meliorem κῶμον, et, si Latina uoce ita uti liceat, comissationem, ad gratias DEO uero agendas comparatam. Postquam enim ex COLOSS. III, 16, adduxisset locum, in quo iubetur nos inuicem admonere, canticibus, et laudibus, et cantilenis spiritualibus, cum gratia canentes in corde Domino; ita pergit pius Pater: οὗτος ἡμῶν ὁ κῶμος ὁ εὐχάριστος. καὶ πρὸς κιθάραν ἐβλήσῃς, ἢ λύραν ἀδεῖν τε καὶ ψάλλειν, κῶμος οὐκ ἔστιν. ἐβραϊὸν μιμήσῃ δικαίου βασιλεία, εὐχάριστον τῷ Θεῷ. PSALM. XXXII, 1. 2. — — Ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς παλαιαῖς ἔλλησι, παρὰ τὰς συμποτικὰς εὐωχίας καὶ τὰς ἐπιψικῆς ζέσας κύλικας, ἑβραϊκῶν κατ' εἰκόνα ψαλμῶν, ἄσμα τὸ καλέμενον σκολιόν, ἤθετο κοινῶς ἀπάντων ἅμω Φωνῇ παιανιζόντων. ἔδ' ὅτε δὲ καὶ ἐν μέρει περιελιπόντων τὰς προπόσεις τῆς ᾠδῆς. Οἱ δὲ μυσικώτεροι αὐτῶν καὶ πρὸς λύραν ἦδον. Ἀλλ' αἱ μὲν ἑσωτικῆ μακρὰν ἔρρετον ᾠδαί. ὑμνοὶ δὲ ἔσων τῷ θεῷ αἱ ᾠδαί. κ. τ. λ. i. c. Haec est gratiosa nostra comissatio. Et, si ad lyram, uel citharam, canere et psallere noueris, nulla in te cadet reprehensio. Regem insum Hebraeorum imitaberis, qui DEO est gratus et acceptus. — Ceterum apud Graecos quoque ueteres, in conuiujs ad comorandum comparatis, et rorantibus poculis, ad Hebraicorum psalmorum similitudinem, canticum, quod appellabatur σκολιόν, canebatur, communiter omnibus uoce simul pacana clamantibus; et non nunquam etiam per cantici uices propinationem circumagentibus. Qui autem erant ex eis Musicae paulo peritiores, etiam ad lyram canebant. Verum amatoria quidem procul absint cantica. Sint autem cantica DEI laudes, etc.

CAPVT III,
DE LOCO PANEGYRICI PLINIANI.

I.

Locus **N**unc demum deuenio ad locum PLINII illustrandum, ut in PANEGY-
RICI PLINIANI ex cap. LIIII proponitur illustrandus. **N**unc demum deuenio ad locum PLINII illustrandum, ut in PANEGY-
RICI PLINIANI ex cap. LIIII proponitur illustrandus. eo partim antiquam aliquam uulgatamque lectionem tuear atque uindicem, partim aliquam hucusque corruptam emendem, atque in integrum restituum. Scilicet cap. LIIII panegyrici incomparabilis haec legimus uerba:

„Et quis iam locus miserae adulationis manebat ignarus? cum laudes Imperatorum ludis etiam et comissationibus celebrarentur, saltarentur, atque in omne ludibrium effeminatis uocibus, modis, gestibus, frangerentur. Sed illud indignum, quod eodem tempore in senatu, et in scena, ab histrione, et a consule, laudabantur. Tu pocula a tui cultu, tu ludicras artes, remouisti. Seria ergo te carmina, honorque aeternus annalium, non haec breuis et pudenda praedicatio colit.

Ita locum hunc ope duodecim circiter codicum mss. (nisi quod in codice Parisiensi, pro *comissationibus* exaratum sit, *commensationibus*,) concinnandum existimauit uener. Dom. PRAESES, ac iam tum publicauit, cum A. MDCCXXXVIII primam partem *Observationum criticarum ad loca quaedam Panegyrici Pliniani illustranda* ad disquirendum proponeret. In ipso autem hoc loco antehac uulgo in editis libris primum desiderabatur uox, *ignarus*; quae ad constituendam plenior sententiam feliciter e codicibus mss, nunc restituta est. Deinde in omnibus impressis exemplaribus ad hunc usque diem ita prodita sunt haec uerba: *Tu pocula a tui cultu ludicras artes remouisti*. At integrior horum uerborum lectio ex codicibus mss. Vaticanis, Guelpherbycano, et Schvvarziano, iam reddit in lucem: *Tu pocula a tui cultu; tu ludicras artes, remouisti*. Viri celeberrimi, qui recentius Plinij panegyricum edidere, et illustrauere, GESNERUS, atque ARNTZENIUS, lubentes amplexi sunt primum supplementum uocis, *ignarus*; at posteriorem emenda-

dationem, per quam legimus; *Tu pocula a tui cultu, tu ludicras artes, remouisti*, admittere noluerunt; immo pro uulgata uoce, *comissationibus*, nunc euulgarunt, *comissionibus*, quam uocem uiri quidam erudici duntaxat e coniectura et ingenio commendauerant. Vtrum bene, an secus? iam parumper disquirere audebo. Fundamenti autem loco ponam illam regulam moderatoris critices, quae mihi maxime probatur: nempe, nunquam facile ex solo ingenio, et sine indicio meliorum codicum MSS. a uulgata lectione ueterum scriptorum recedendum esse, quoad uulgata lectio commodam sententiam constituit; ne, si nobis liceat saltem ex ingenio ea mutare, atque pro lubitu reponere, quae nobis nunc meliora, aut elegantiora, uideantur, infinita mutandorum ueterum scriptorum occasio aperiatur. Iam, si haec applicamus ad uocem, *comissationibus*, in hoc Plinii loco uulgo expressam, ante omnia notamus, eam in omnibus quoque codicibus MSS. residuis, quos consulere nobis contigit, discrete scriptam (si unicam codicis Parisiensis uarietatem, *commensationibus*, excipias,) et in antiquioribus quibuscunque editionibus excusam, inueniri, satisque commodam sententiam efficere. Primus IO. LIVINEIVS, cum A. d. 1609 Antuerpiae ederet Panegyricum Plinii, in adiectis notis monuit, pro *comissationibus* legendum esse, *comissionibus*; quoniam Suetonius, in *Augusto*, cap. LXXXVIII, scripserit: *Componi aliquid de se, nisi et serio, et a praestantissimis, offendebatur; admonereturque praetores, ne paterentur nomen suum comissionibus obsoleferi.* Deinde idem Livineius obseruat, apud SENECAM quoque, *epist. LXXXV*, inter se permutari uoces, *comissationibus*, et *comissionibus*, cum uulgetur: *in comissationibus nostris plus cantorum est, quam in theatro olim spectatorum fuit*; in Leodiensi autem MS. quodam bene scriptum sit, *comissionibus*. Interim neque ille ipse LIVINEIVS, neque diu post alius, uocabulum, *comissionibus*, in contextum Panegyrici recepit; quamuis et CASAVBONVS, in *commentar.*

ad Suetonium, et LIPSIVS, in notis ad Plinii panegyricum, eandem coniecturam probassent. Et LIPSIVS quidem satis modeste: *Olim monui, inquit, commissionibus, legi posse: nam eo nomine ludi, et ubicumque certamen de palma; tamen posse, non debere. Nam commissationes retinere licet et zueri, quia comoedi, citharoedi, et id genus, in mensa etiam dabantur. Et quidam carmina ibi in laudem Principis, cui haec placere?* Primus adeo CELLARIVS, loco uocis uulgatae, *comissationibus*, intrufit Plinio uocem, *commissionibus*; quem secutus est PATAROL, ac nunc ARNIZENIVS, et GESNERVS, nullius, ut iam dixi, codicis MS. auctoritate adiuti. Sed facile, ut puto, liquet, lectionem uulgatam, et ab omnibus codicibus MSS. adhuc cognitis confirmatam, non solum commodam, sed etiam meliorem sententiam, quam si cum *commissionibus* permutetur, constituere, adeoque Plinio merito uindicandam esse. Nonne enim hoc moribus illorum temporum conueniens erat, ut Imperatores, tanquam dii, ad comotationes et commissationes inuocarentur, eorum genio libaretur, uino in mensam, uel in terram, effuso, et, sicuti munera ac laudes deorum celebrabantur in conuiuuiis; ita ibidem etiam Principum laudes cantarentur, saltarentur, et mimorum gestibus exprimerentur? Id quod ex iis, quae supra, Cap. I, sect. v, vi, et vii, exposui, liquido cognoscitur. Nihil uero luculentius esse potest exemplo AVGVSTI, de quo HORATIVS, lib. III Od. v:

*Hinc ad una redit laetus, et ALTERIS
TE MENSIS (i. e. commissationibus,) ADHIBET DEVM.
Te multa prece, te prosequitur mero
Defuso pateris; et Laribus tuum
Miscet numen, uti Graecia Castoris,
Et magni memor Herculis.*

Comoedis etiam, lyristis, saltatoribus, et mimis, post coenas priuatorum, et inter pocula, locum fuisse, satis constat. Ita PLINIUS de se, lib. VIII, epist. XXXX: *Non iam (uti alio*

alio tempore,) comoedo, uel *lyristae*, post *coenam* locus; sed *illa*, quae dictavi, *retractaturus*: Lib. I, epist. XVI: *Audisses comoedos, uel lectorem, uel lyristem, uel, quae mea liberalitas, omnes*, Lib. VIII, epist. XVII: *Quam multi, cum lector, aut lyristes, aut comoedus, inductus est, calceos poscunt*: Lib. VIII, epist. XXXVI: *Coenanti mihi sic cum uxore, uel paucis, liber legitur; post coenam, comoedus, aut lyristes*. Sic *Quadratilla*, cuius meminit *PLINIUS*, lib. VII, epist. XXIII, habebat spectabaturque *pantomimos* suos, qui cum in theatro, tum domi, aliquando singulos gestus dominae, in eius honorem, cum canticis reddebant. Vsum uero *saltandi* non solum fuisse in ludis publicis, sed etiam in symposiis et comissationibus, nemo negabit. Et *saltantes* quidem uel gestu interdum exprimebant alios, etiam *Heroas*, et *Principes*; prout ipse *Nero*, teste *SVETONIO*, cap. LIII, promiserat, se *saltaturum Virgilii Turnum*; uel inter saltandum simul concinebant carmina. Vnde *OVIDIUS*, lib. V *Trist. eleg. VII*, 25: *Carmina quod pleno saltari nostra theatro, Versibus et plaudi, scribis, amice, meis, etc.* Quis dubitet adeo, utrobique etiam laudes *Principum* cantari et saltari, celebrarique, potuisse? Concedo quidem, *Traianum* aequae, ac *Augustum*, nomen suum laudesque etiam noluisse *commissationibus* obsolescere: uerum, *commissiones* istae iam designantur a *Plinio* per antecedens uocabulum, *ludis*: cum laudes *Imperatorum* ludis etiam et *commissationibus* celebrarentur. Itemque in sequentibus uerbis: *tu ludicras artes a tui cultu remouisti. Commissio* onimerat et exhibitio ludorum; uti *CICERONI*, lib. XV ad *Attic. epist. XXVI*, dicitur *commissio ludorum*; et certamen poetarum, oratorum, aliorumque artificum, de palma laudis in ludis publicis inter se contendentium. Sic *PLINIUS*, lib. VII, epist. XXIII: *Proximis sacerdotalibus ludis, productis in commissione pantomimis, cum simul theatro ego et Quadratus egrederetur, ait mihi: Scis, me hodie primum uidisse saltantem auiae meae libertum?* Iam uero, si apud *PLINIUM*, in loco proposito, nomine *ludorum*,

et ludicrarum artium, iam comprehenduntur *commissiones*; non nisi *tautologia* inanis foret, si *ludis* discrete adiungerentur *commissiones*. Contra uero, uocabulo *comissionis* peculiare genus adulationis designatur: unde uulgata lectio multo est melior et significantior. Sic enim Traianus duplici ratione comparari potest cum Augusto: primo, quod uterque noluerit suas laudes in ludis et commissionibus atteri; deinde, quod sic adhuc maior elucescat modestia Traiani, cum dicatur noluisse celebrari, diuinoque cultu honorari in priuatis conuiujs et comissionibus; quem tamen sui cultum Augustus nusquam legitur cohibuisse. Traianus uero utique noluit, ciues Romanos sibi usquam ut deo, usquam ut numini, blandiri. Vide *Paneg. cap. II, 3*. Hinc igitur pulcherrima et contextui convenientissima est lectio, quam in sequentibus uerbis suggerunt eximii quidam codices MSS. *Tu pocula a tui cultu, (in comissionibus,) tu ludicras artes, (in ludis pariter et comissionibus,) remouisti*. Neque alicui mirum accidet, cur in tot alijs libris aliter legatur: *Tu procul a tui cultu ludicras artes remouisti*. Rudes enim librarii nescierunt, quomodo per *pocula* ita coli potuerit Traianus, ut talem cultum recusarit. Hinc *pocula* in *procul* commutarunt, anaphora pronominis, *tu*, quod tunc superfluum existeret, reiecta. Atque hoc modo etiam alibi *pocula*, et *procul*, inter se permisceri, obseruauit TAVBMANNS, ad *Plauti Stichum*, v, III, 43, pag. 1302. Certe ingeniosior, et contextui orationis ac ritibus istius aevi, congruentior est haec restituta uarietas, itemque illa *ἀναφορά* pronominis, *tu*, aptior uiuidiorque, quam quae soli uel errori, uel libidini alicuius librarii, imputari possit.

Respon-
detur ad
argumen-
ta Arnt-
zenii et
Gesneri,

II. Sed iam audiamus, quid aduersus uocem, *comissionibus*, et aduersus emendationem posterioris loci, per quam uox, *pocula*, iure postliminii, reponitur, pro *particula, procul*, urgeant uiri docti. GL. ARNTZENIUS: *comissatio* in-

inquit, hic locum habere non potest, cum statim subdat PLINIUS, saltaretur; per quod saltatio mimorum intelligitur, quæ in ipsis ludis insituebatur, adeoque commissationem præcedebat. Verum, quis nescit, saltationem aequè in commissationibus, ac in ludis, locum habuisse, atque mimos quoque aliquando mensis conviuantium oberrasse? Id quod si denuo probare uelim, charta et patientia lectoris abufurus uidear. Quid uero sibi ista uelint: ludos præcessisse commissationi, ubi potissimum de priuatis commissationibus sermo est, id, fateor, me non satis capere. Inter commissandum enim utique saltabatur: unde apud Graecos etiam quaedam species ὀρχήσεως, siue saltationis, dicebatur ἰώυος. Ac, si ARNTZENIVS uel unicum HORATII locum, ex lib. III, Od. v, secum reputasset: DICIMVS VVIDI, cum sol oceano subest; uix scripturus fuisset: Quis credat, tali re (commissatione) laudes Imperatoris esse celebratas? Porro ait idem: Neque debemus commissationem ueri eo prætextu, quasi commissationes sub generali uoce ludorum satis comprehenderentur, ut fecit Vir doct. in Mem. Prop. lib. I, cap. VIII. Si enim hoc procedat, quia faciemus sequenti, saltaretur; utique et illa uox sub ludis comprehendi debuit: ita, ut tollenda foret, uel mutanda, si prius argumentum satisfaceret. Sed sine causa tricatur uir clarissimus; quasi Plinius, si prius generatim dixerit, laudes Imperatorum ludis etiam (i. e. commissationibus,) et commissationibus celebratas esse, non etiam deinde speciatim modum illarum laudum per saltationes, et cantiones, mimicosque gestus, utrobique celebratarum, indicare potuerit. Qua ratione nihil superfluum in uerbis Plinii occurrit. Locum Viri cuiusdam docti ab ARNTZENIO annotatum uidere nobis non contigit: nos uero uocabulum, commissationibus, non solo eo, utemur prætextu, quod commissationes sub generali uoce ludorum iam satis comprehendantur; sed potissimum auctoritate tot codicum MSS. et omnium exemplarium typis excusorum, (si a quatuor recentioribus editionibus discesseris;) adhaec consuetudine et moribus illorum temporum nitimur, ubi usitatum fuit, istis modis Principes

cipes etiam inter pocula laudari, atque coli. Haec argumenta a CL. ARNTZENIO sunt remouenda. Denique et haec addit Vir doctissimus: *Recte Casaubonus obseruat, commissio- nes dici de uili laudationis genere, et ideo opponi seriis scriptis, a Suetonio, Aug. cap. LXXXVIII; quomodo Plinius statim memo- rat seria carmina. Attende praeterea ad sequentia, ubi turpi adulationi aeternus honos opponitur; nihil uidebis de commissatio- nibus; sed omnis res in ueris laudibus, in sera annalium prae- dicatione, absoluitur.* Verum non attendit ARNTZENIVS, etiam adulatoriam illam laudem Principum, in commissationibus an- theac usitatam, recte dici de uili laudationis genere, ac de breui et pudenda praedicatione, et ideo opponi *seriis car- minibus, atque aeterno honori.* In sequentibus autem uerbis utique iterum deprehendisset Vir clarissimus *commissationum* uestigia, si tot codicum eximiorum scripturam non falso pro aberrante habuisset, sed admisisset luculentissimam emen- dationem: *Tu pocula a tui cultu, tu ludicras artes, remouisti, Nonne enim pocula ad commissationes faciebant?* Quod ad ce- leber. GESNERVM attinet, ille in *notis* ad hunc Plinii locum ita differit: *Vocabulum, commissationibus, retinendum puta- mus, (nempe ex Cellarii editione, quam potissimum secutus est, et ex Casauboni commendatione;) ea ratione, quod me- lius cum ludis iunguntur, et quod rarior intellectus illius induxif- se uidetur aliquem correctorem, ut commissationibus substitutum irer.* Eadem forte debentur pocula, de quibus statim. Verum nescio, quomodo *commissiones* melius iungantur cum ludis, quam *commissationes*; si ex illa priore coniunctione, prout an- te dixi, frigida quaedam *tautology* nascatur? Satis bene in- ter se conueniunt *ludi* et *commissationes*, quod utrobique (quam- uis omnino diuersa occasione,) adulatio habuit locum, et utro- bique breui ac pudenda praedicatione laudari colique qui- dam consueuerant Principes. Quod hodie nobis melius ui- detur, non statim uetustam, et tot libris confirmatam lectionem de possessione deicere potest, nisi in primis ea lectio commodam et moribus istius aevi congruentem sen-

sententiam efficit. Potuit fieri, ut a librariis haec uoces, *commissio-*
nes, et *commissioes*, inter se permutarentur; sed nondum
 probatum certumque est, istas uoces hoc loco ab antiquis
 librariis permutatas. Ac, si uel maxime usus significatus-
 que uocabuli *commissiois* rudibus quibusdam librariis diffici-
 lior intellectu accidere potuerit; potuisset tamen nomen
 hoc ab iis in praesenti loco, aeque describi exprimique, ac
 in eiusdem Plinii *epist. xxiii libri vii*, in omnibus, quan-
 tum constat, exemplaribus sine ulla uarietate descriptum et
 expressum extat. De altero loco restituito: *Tu pocula a tui*
cultu, tu ludicras artes, remouisti; haec commentatur GESNE-
 RUS: *Non puto, remouisse a sui cultu pocula Traianum, qui non*
insensus esset inuentionibus. Vid. *Paneg. cap. xxxviii, §.*
Neque Augusto seuerior, ad quem Horatius, Od. iii, §. extr.
Longas o uinam dicimus uidi, cum sol Oceano subest. Sce-
 nam, histrionem, ludicras artes, remouet Plinius, non *epu-*
larem hilaritatem. *Nolite ego eripi mihi, meique sodalibus,*
libertatem inter sobrias, hilares tamen, et uino non carentes, epulas,
usurpandi nomen REGIS, etc. Verum, quod pace Viri doctis-
 simi dixerim, non sequitur, ut, qui non alienus est a beni-
 gna inuentione, is etiam breuem et pudendam laudationem
 adulatorum comisantium aequo animo ferat, et cultum sui
 diuinum inter pocula lubenter admittat. Nostra ex sententia
 Plinius non *comissantem hilaritatem*, sed adulatorias comis-
 santium laudes, et adulatorium eumque diuinum cultum,
 a Traiano remouet. Augusto utique seuerior fuit Traia-
 nus, eo nomine, quod non solum scenam, histrionem,
 et ludicras artes, sed etiam *pocula a sui cultu*, remouit;
 quae pocula a sui cultu remouisse nusquam dicitur Augustus.
 Quis uero non probet optimi Viri libertatem, post tot tan-
 tosque labores, quos quotidie impendit rei literariae ornan-
 dae, cum sanctis sodalibus suis, inter hilaria pocula, usur-
 pandi nomen REGIS, cui omnes boni quauis occasione bene-
 precantur, et cuius maiestatem nemo non comiter reuerenter-
 que colit; sed, hic inter diuinum et ciuilem cultum distin-
 guendum esse puto. *Haec in praesenti sufficiens!*

VIRO IUVENI INGENIO ET DOCTRINA FLORENTISSIMO,
IO. IACOBO FREIO,

CANDIDATO HONORVM PHILOSOPHICORVM DIGNISSIMO,

CHRISTIANVS GOTLIB. SCHVVARZIVS.

Quo propius TE noui, AMICISSIME FREI, et quo accuratius perspe-
xi uim mentis tuae capacissimae; hoc impensius TE amo, et ele-
gantia doctrina tua, singularique morum integritate, mirifice delector.
Quid? quod nemo facile est in hoc coetu erudito, qui non eximias ingenii
animique tui dotes aestimet collaudetque, ac Patriae tuae, reique litera-
riae, optima quaeque in futurum tempus de TE polliceatur. Neque enim
leue aliquid tuiquam tibi placet, ac in vulgari studiorum cursu subillis; sed
optimam uitae rationem secutus, in pulcherrimo et utilissimo doctrinae ac uir-
tutis genere elaboras, et stimulos honestissimae laudis ipse TIBI admo-
ues, ut ad praecleara quaeque alacri animo entaris. Res ludicras, et animi in-
dormientis sibi deestiam, auersatus, tempus operamque ponis in rebus egegnis,
quae praecipuum in uita decus habent, et animum diuinae humanaque sa-
pientiae praesentis instruant. Etiam Latini Graecinaeque antiquitates per-
seruaturus, praestantissimos quosque ueteris aevi scriptores euoluisti, unde
et probatae discendi scribendique rationes cognoscas, et exempla in illu-
strata monumento intuearis, e quibus, quod imitare, quod uites, TIBI
capias. Vbi multi uix rinos haerunt delibantque; IV, certo studiorum
ordinae constituto, fontes uerae solidaeque eruditionis hauris, et, si qua
cum laude suscipis, ea constanti exequeris assiduitate, pulchreque confi-
dis; nec minus tamen inter haec, quae laudis tuae palma est, modestiae
semper es retinens illas. Sic adeo, uti iam antea in lucem Academi-
cam prodisti, et in erudito certamine, applaudente Patrum Cuium-
que coetu, ingenti uim, et selectioris doctrinae copiam, quae aetatis tuae
modum ferè excedis, omnibus approbasti: ita nunc, maioris laudis materiam
quaesiturus, et uiam tibi ad promeritos philosophiae bonarumque artium
honores muniturus, repetis ingeniorum palaestram, et, quod ego, felix
exitus sponsor, certum habeo, opinionem de TE omnium expectationem-
que facile confirmas. Quod institutum laetum TIBI perinde ac faustum esse
cupio, et Patriae tuae, ipsique reipublicae literariae, de tali tamquam uer-
cti moris ciue magno opere gratulor, enixeque opto, ut industriae tuae
uberrimi iucundissimique fructus constent, utque, DEI IMMORTALIS
auspiciis, MAECENATVMque fauore, diuonum tandem uirtute locum ca-
peas, in quo feliciter collocatus de literis ornandis publice priuatum-
que bene merearis. Vale, decus iuuenum; et, quod facis, me ama!

72 219.

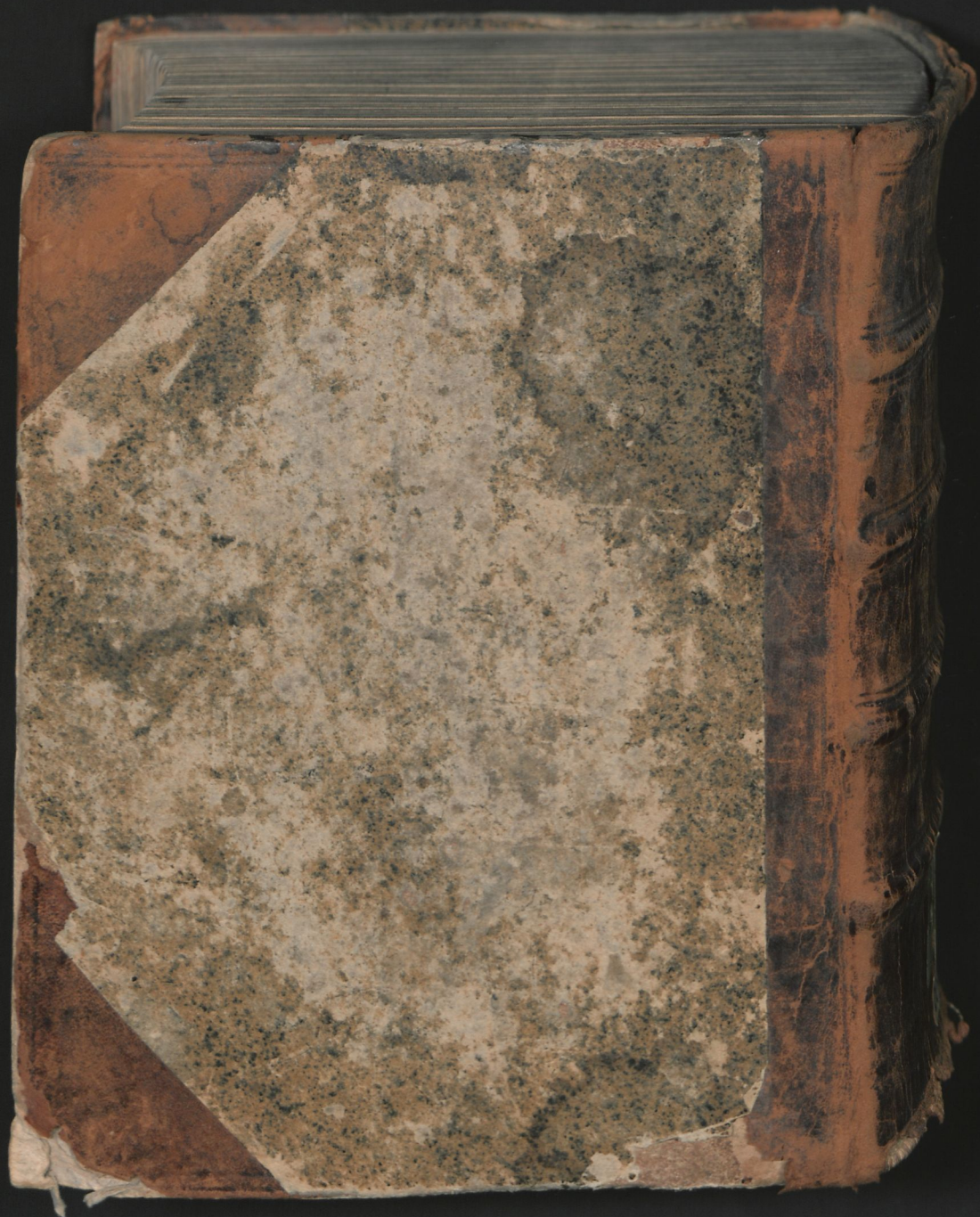
01 A 6610

VD 18 5b.

R
VD 17
VD 18

B.I.G.

Farbkarte #13

DISSERTATIO INAUGVRALIS
DE
COMISSATIONIBVS
VETERVM
EX GRAECIS ROMANISQVE
ANTIQVITATIBVS

QVAM
CONSENTIENTE INCLVTO PHILOSOPHORVM
ORDINE
PRAESIDE
DOM. CHRISTIANO GOTTLIBIO
SCHVVARZIO

SAC. CAES. MAIEST. COM. PALAT. MORAL. ELOQV.
ET HISTOR. PROF. PVBL. ACADEM. BIBLIOTHECAR.
ATQVE BENEFICIAR. NORIC. INSPECTORE ACAD.
IMPER. NATVR. CVRIOS. ITEMQVE REGIAE
BORVSS. SOCIETATIS SCIENT. COLLEGA

DOM. PATRONO AC PRAECEPTORE
AETERNVM VENERANDO

PRO OBTINENDIS
SVMMIS IN PHILOSOPHIA HONORIBVS

A. D. VIII SEPT. A. S. R. clolcccxxxiiii

EXAMINI PVBLICO SVBIIICIT

IOH. IACOBVS FREY
LINDAVIENSIS

ALTORFII NORICORVM
TYPIS IOHANNIS ADAMI HESSELI.

